Mr. S. Ryndyk
1538 N. Oakley
Chicago, 22, Ill. USA

НОВІ ДНІ

· NOWI DNI ·

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК

РІК IV СЕРПЕНЬ — 1953 — AUGUST Ч. 43.

ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ

1. Всім передплатникам з Австралії ми стримали висилання журналу, бо на протязі майже двох років ми не мали від пані О. Одлиги відомостей, хто з них заплатив. Просимо вибачити, що так сталося, але іншого виходу ми не мали. Всі колишні передплатники з Австралії, які викажуться посвідкою перед нами чи нашим новим представником (п. С. Криволап, адресу див. на 2-й сторінці обкладинки), що вони заплатили пані О. Одлизі, ми ту передплату зарахуємо і висилання журналу відновимо.

2. Просимо всіх передплатників не чекати на нагадування про віднову, бо то забирає нам багато часу, отже менше часу буде витрачено на редакційні справи журналу, від чого тратять самі передплатники. Ще раз кажемо: коли Ваша передплата закінчилась, а Ви сьогодні відновити її не можете, то просимо написати і ми Вам слатимемо журнал в борг. Тільки, змилуйтесь, не чекайте на картку!

3. На кожній наліпці написано число (поруч з Вашим ім'ям) журналу, яке у Вас заплачено. Це число — 43, отже перевірте, чи Ви маєте заплачене наперед, чи Вам уже пора платити.

4. Деякі передплатники з США й далі шлють передплату в сумі 3.00 дол. Нагадуємо, що передплата в США тепер така: річна (12 чисел журналу) — $3.50, а піврічна (6 чисел журналу) — $2.00. У Канаді і в інших країнах залишилась стара розцінка. (Див. 2-гу стор. обкладинки).

5. За зміну адреси належиться вплачувати 10 центів, З США можна платити готівкою, вкладаючи 10 ц. у лист. З Канади — вплачувати пошт. значками, а з інших країн — поштовими міжнар. купонами.

6. Як і в попередніх роках, відпускного (подвійного) числа не робимо, отже журнал виходить щомісячно й безперервно. Це число на кілька днів запізнилося через відпустки робітників друкарні, за що просимо вибачити, бо це вина не наша.

Адміністрація.

"НОВІ ДНІ"

Універсальний ілюстрований місячник. Видає в-во "Нові Дні", головний редактор — Петро Волиняк.

Умови передплати:

Канада — річна: $ 3.00, піврічна: $ 1.75.

США — річна: $3.50 американських, піврічна: $2.00 американських

ЗМІНА АДРЕСИ: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками).

Замовлення і гроші слати на адресу:

NOWI DNI
Box 452, Term. " A "
Toronto. Ontario, Canada.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

A. Bondarenko, 123 Notting Hill Gate, London, W. 11. England

Передплата в Англії: річна — 1½ фунта.

S. KRYWOLAP
Box 1586 M
G. P. O. ADELAIDE
South Australia

Передплата в Австралії: річна 1½ фунти.

В Аргентині: "Peremoha"
25 de Mayo 479 (26)
Buenos Aires,
Argentina.

Передплата в Аргентині: річна — 25 пезів, піврічна — 15 пезів.

В ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Полтава Леонід — 30-ліття Енеїда 1
Волиняк Петро — Леонід Полтава 3
Федорівський Степан — Комсорг 3
Любченко Аркадій — Щоденник 4
Ревуцький Валеріян—Даматургія Т. С. Еліота 8
Качор Андрій — Д-р Степан Баран 13
Качуровський Ігор — ** 14
Гординський Святослав — Про Зерова, Лободовського та лордбайрона Осьмачку 15
Лободовський Юзеф — Похвала Україні 16
Рильський Максим — Ліричний відступ 17
Волиняк Петро — Від Торонта до Вінніпегу 18
Діма — Вийду в поле я..., поезія 22
Запорожець Олексій — Чортомлицька Січ .. 23
Одарченко П. — 40 років з дня смерти Лесі Українки 25
Рудницький Ярослав — Ф. Р. Лайфсней 26
Українка Леся — Князь Володимир..., поезія 26
Веретенченко Олекса — Ти думала — сходив місяць, поезія 28

Рецензії (огляд преси та книжок). Нотатки про культурне життя в Україні й на еміграції

На першій сторінці обкладинки: Кінцева сцена з танку „Гопак", у виконанні артистів Державного танцювального ансамблю України (Київ).

НАЙ ВІДЖИВНІШИЙ
СТРАВНІШИЙ
ДЕШЕВШИЙ ХАРЧ,

ЩО МАЄ В СОБІ ВСІ ВІТАМІНИ, ЦЕ

МОЛОКО

І МОЛОЧНІ

ПЕРЕТВОРИ

СПОЖИВАЙТЕ
ВИСОКОВАРТНІ ПРОДУКТИ
ЄДИНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОЧАРНІ

ROGERS DAIRY Ltd.

459 Rogers Road, Toronto, Ont.
Phone: JU. 7193.

"Nowi Dni", a Ukrainian Monthly. Editor: Petro Wolyniak.
Address: Nowi Dni, Box 452, Term "A", Toronto, Ont., Canada

Authorized as second class mail, Post Office Dept., Ottawa. Printed by: The Basilian Press.

Леонід ПОЛТАВА

Тридцятилітня Енеїда

альбо
дивні пригоди ченця
Григорія Чудотворця,
який на Україні щотриста літ
воскресає.

Уривки із поеми, присвяченої пам'яті Максима Ґорького, який по-юдиному радив українським радянським письменникам написати нову "ЕНЕЇДУ" про українських патріотів-самостійників. —
(Уривки)

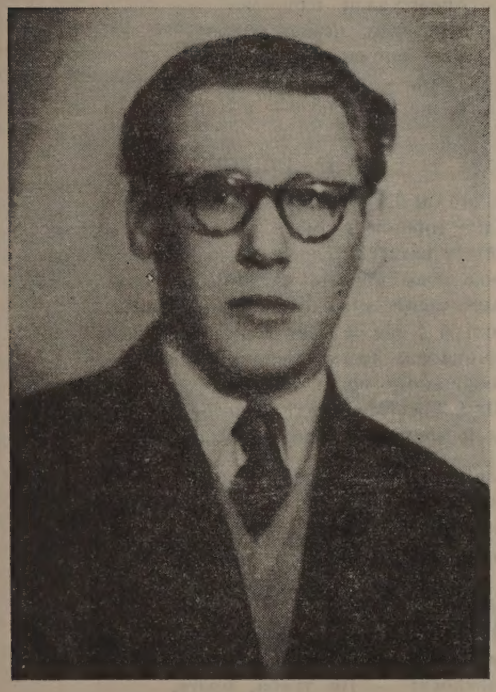

СЛОВО ДО ЕНЕЯ

Не про твою, Енеє, Трою
Звелів співати Аполон:
Моя за іншою горою
В тяжкий потрапила полон.
Якби ж то греки чи латини
Прийшли оружно в Україну —
Були б в музеї корогви:
Поклявшись честю на папері,
Пройшов через широкі двері
Обман — старий посол Москви!

Уже й боги висять на реї,
Не те що християнський люд.
Даремна ж річ прохать Астреї
Про справедливість і про суд.
А Зевс — далеко. України
Не чуть за скреготом турбіни
(Чи може вуха замалі):
Там Зевсу Керенський в кав'ярні
Підносить страви, з виду гарні,
Уміло зварені в Кремлі.

Енею, в добрий час пішов ти!
Хоча й тоді ще знав чортів,
Та все таки не відав Жовтня,
Ні таборів, ні пашпортів;
Тоді ще все таки пливлося,
І хоч і рідшало волосся —
То більш од чарки, як біди.
Прийди тепер! Доми, крамниці
Замкнуть. Упустять — до в'язниці
Ще й скажуть: "Більше не ходи!"
Якщо не влучило з зенітки

І як не стежив звідтіля, —
Приходь! Без пальмової вітки
Побачиш, що таке земля...
Віддаючи поклін герою,
Не про твою співаю Трою, —
Чому? Прийди — збагнеш тоді.
Я ж зраджу клясиці: з тобою
Протиснуся межи юрбою
Та може й виручу в біді...

Егеж! Пройшло років чимало —
Енея наче й не було...
Вже нові вирито канали,
Вже й ріки змінюють русло...
Аж раз, під гнівний гуркіт грому
Почув я мову незнайому
З-за хмар — Енеєвих сіней:
— Не був дурний ще раз вертатись!
Зварили — пробуйте ковтати!
Благословляус!.. Ваш Еней!... —

1. ВОСКРЕСЕННЯ ЧЕНЦЯ ГРИГОРІЯ

1. Там, де Дніпро шумить і досі
Пісні про горе та пустир,
Відверто всупереч епосі
Стоїть Печерський манастир.
В чиєму б він не був полоні,
Чи в біло-синім чи червонім —
Він там, де й Київ, на Дніпрі;
І хоч поосідали стіни
І з огорож — самі руїни, —
Є келія в манастирі.

Не додивилися звисока
Ні Петербург, ані Москва,
Що рівно кожні триста років
У келії хтось ожива;
І, відімкнувши тихо двері,
І, дрібно хрестячи чоло,
Воно вночі, немов химера,
Німими вулицями йшло.

2. Раз бачили його в Куяві,
Удруге — в Києві. Тепер

Воскрес чернець собі на славу
В столиці Юга ЕСЕСЕР!..
Тим часом, спанщений Енею!
Сиди з ватогою своєю,
Чекай на бомбу чи набій!..
За тим, хто втрете воскресає,
Піду й собі по рідним краї —
По Трої гнобленій своїй... —

8. МАНДРІВКА ПАРОПЛАВОМ

53. Ані порушників закону,
Ні тих, що стережуть закон —
Чернець не стрінув. До перону
Уже підкочено вагон,
Всідають хутко пасажири;
Григорій і собі у мирі
Хутенько сів... Зігнувся стан...
А як проснувся — що за диво?
Це не Одеса гамірлива,
А ще дзвінкіше — Дніпрельстан!

Наш мандрівник, — дозволь, читачу, —
Іще не звик до потягів,
То ж ми йому усі пробачим
Прихід до інших берегів;
Пробачим серця біль... Нічого,
Козацькі славні кунтуші:
В Дніпрі загинули пороги —
Аби не згинули в душі!

54. "Там, де Дніпро дзвенить і лине,
Де хвиля в берег б'є дзвінка,
Уже поставила турбіни
Міцна робочого рука"...
А що герой наш у Одесу
Збирався, — то кілька плесків весел
І вже на пароплаві він.
Проходять шлюзи... Україно,
Та ти ідеш на верховини,
Узявши отакий розгін!

І радувавсь Григорій щиро
Машині, створеній людьми
(Ортезі і Гасету вірить
Лише частково можем ми);
І плив Дніпром, немов господар,
Що землю духом окриля, —
І били браво дужі води
В борти стрімкого корабля!..

56. Над ранок — всі поснули. Рине
І рине стрімко пароплав —
Та за водою! без машини, —
Мотор давно не працював!
Ніхто того не чув, не бачив,
Бо капітан собі пиячив
(Як то традиція велить),
Коли ж проснулись — горе, горе:
Вони вже випливли у море,
А море ж грає і кипить!

О, Чорне море несходиме,
Не накликай собі біди!
Дивись: курить зловіщим димом
Лінкор похмурий аж сюди;
Уже наводить він гармати!
Мовляв, готуйтеся на дно,
А не в Туреччину втікати,
Піднявши враже знамено!..

57. Очуняв капітан — і з жахом
Побачив: сталася біда!
Куди його непевним шляхом
Дніпрова винесла вода!
Крутнув машини — не працюють,
Гукнув лінкорові — не чують
І починають бить з гармат!
Радист у радіо озвався,
Божився, сталінився, клявся:
— У нас з машинами не лад! —

Тоді з лінкору наказали
Усім пускатися уплав! —
А що усі повідмовлялись —
Арештували пароплав
І потягли, немов рибину,
Уже прокапчену в диму,
Туди, у рідну Україну,
А ще точніше — у тюрму... —

ІЗ ЕПІЛОГУ

А що ж Еней? Чи від Енея
Саме лишилося ім'я? —
Він із ватагою своєю
З-за хмар дивись, чи не сія
Вже часом знак отой державний?
Тоді б і він — без бою славний —
Прийшов... Та вгледівши війну,
Еней впоїв свою ватагу
(Пив "віскі" — годі пити брагу!)
Та й мовив: — Мабуть я засну... —

Але з землі зенітки били —
Умри — ватага не засне!
Тоді Еней гукнув крізь силу
Униз: — Чи кликали мене?... —
І ноги звісив із-за хмари,
Неначе й справді в ті пожари
Піти наважився! В добрий час!... —
Аж звідти, де в огні Карпати,
Озвалося: — Не треба, брате,
Таких не водиться у нас! —

То був юнак, що крикнув знизу,
При зброї і при стремені:
Руками вп'явсь він у залізо —
Єдину дружбу у борні... —
Еней зніяковів і боком
На хмару ліг: — Не бачить око, —
Сказав своїм. — То так, здалось,
Привиділось... Життя немає
У тім несамовитім краї...
Дощу лиш трохи пролилось... —

Та все ж не спалося. Нівроку
Ревнуло літака крило,
Хитнуло хмару!.. Бачить око
Усе, що є і що було!..
Еней же попрохав Юнону,
Щоб замість "віскі" — самогону
Та з найглухішого села!
І, випивши напару з нею,
Підсунув чарочку й Астреї —
Впилися... Хмара попливла...

Уривки публікуються без відповідних приміток, які будуть подані при видрукуванні поеми "Тридцятилітня Енеїда" книжкою.

Леонід Полтава — один з визначніших еміграційних поетів молодшого покоління, — народився в 1921 році в Україні. Закінчив середню школу, а потім учительський інститут у Ніжині (на Чернігівщині). За кордоном закінчив журналістичну школу.

Досі вийшли такі твори Леоніда Полтави: "За мурами Берліну", поезії (1946 р.), „Жовті каруселі", поезії (1948 р.), "Ілюстрована біографія С. Петлюри" (1946 р.), „Чого шумлять дуби", п'єса (1950 р.), "Українські баляди", поезії (1952 р.), "У вишневій країні", новелі (1952 р.).

Крім того приготовані до друку й чекають на видавця такі твори: кілька перекладів поем Корнія Чуковського для дітей, п'єса "Вітри й лози", віршована п'єса-гротеск „Пам'ятник герою", поема для дітей "Жучок-щербачок", епістолярна поема „Листи до Адама Міцкевича", збірка ліричних поезій, збірка новель "Син архітекта" (друкується). А також чекає на композитора цілком викінчене лібретто опери "Мар'яна".

Недавно Леонід Полтава закінчив розпочату ще у Франції сатиричну поему "Тридцятилітня Енеїда" — 1923-1953 рр. в Україні, уривки з якої ми й містимо в цьому числі.

Тепер наш поет працює над книгою "Мистецтво розстріляних поетів" для Інституту орієнтальних студій (Мадрид, Еспанія), яка має вийти двома мовами — українською й еспанською.

Поза безпосередньою творчою працею Л. Полтава працює керівником Українського відділу Еспанського національного радіо (Мадрид) та в літературному відділі часопису "Сучасна Україна".

Як видно з цього переліку лише виданих і готових до видання творів, Л. Полтава — поет активно діючий, поет, якого не зламали еміграційні труднощі. Крім того багатожанровість його творчости свідчить про його всебічну літературну обдарованість.

Можна з певністю сказати, що Л. Полтава тільки но розпочав свою літературну творчість, хоч і має вже чималий літературний доробок, бо сам він в одному листі до нас признається: "Літературних задумів маю так багато, що аби було здоров'я! Може ще закінчу давно вже розпочату епічну поему "Нестор".

Л. Полтава є зраковим представником того, так званого, "пожовтневого покоління" нашої нації, на яке такі великі надії покладала російська окупаційна влада у Україні. На прикладі Л. Полтави і його однолітків ми маємо нагоду переконатись, як жахливо (для себе!) помиляється влада, ставлячи на це покоління свою останню карту: Л. Полтава — безкомпромісовий патріот, націоналіст у тому благородному значенні цього слова, яке в нас тепер часто-густо забувається і навіть не розуміється. Для нього Україна неподільна, вона заповнює всю його творчість, вона полонить його душу і заберіть сьогодні від нього Україну і Полтава перестане бути людиною. Для декого з наших "всесвітян" ці слова видадуться страшнуватими, але людина — не абстракція, а конкретність і лякатись цього нема чого. Тож факт, що творчість Л. Полтави органічно зростається з Україною є тільки додатнім, а ніяк не від'ємним навіть і збоку вселюдського.

Ми не маємо на меті розглядати тут творчість Л. Полтави, але нас тішить, що Полтава прислухається до критики, він нею не легковажить. Не так давно на сторінках нашого журналу його збірка новель зазнала гострої критики з боку проф. Ю. Шереха (див. "Нові Дні" ч. 36). Здебільша можна було чекати негативної реакції на таку оцінку його творів ведучим нашим критиком, але Л. Полтава для еміґрантського поета реагує трохи несподівано: для нього проф. Шерех "має багато рації..."

Друга риса Л. Полтави — відсутність заздрости. Він тішиться кожним здобутком свого товариша, — старшого й молодшого, — для нього, Рильський, Тичина й Сосюра та інші наші поети, — творці нової української літератури, — не з малої літери пишуться, як у деяких поетичних вишкребків, а Полтава говорить з щирим пієтизмом — "наш великий Рильський..."

Саме ці, здавалося б особисті, риси Л. Полтави і дають надію на його дальший творчий зріст, чого йому щиро й бажаємо.

П. Волиняк

Степан ФЕДОРІВСЬКИЙ

КОМСОРГ

Ген-ген за селом в ранішній млі червоно-рожевим колесом викочується із-за обрію сонце. Туман розсунувся, порідшав і золоті промені сонця впали на землю.

В тіні церковного муру на зелено-кучерявому шпориші миготіли сріблисті краплинки роси.

— Ба-а-ам! Ба-а-ам! — тужливо задзвеніла рейка під ударами діда Коваля.

Жасткий звук сталі сигналізував про початок праці.

За мурами білоцегляна церква Святої Покрови. Далеко виблискували зірки на покрівлі трибанної церкви. Чудовий храм у Старій Прилуці.

Колись що суботи дзвін "Юрій Побідоносець" своїм могучим гудінням нагадував побожним мирянам про початок вечірньої служби Божої. А скільки він разів ревів гвалтом на збірку повстанцям у буревійні роки визвольних змагань!

Немає ні "Юрія Побідоносця", ні "трьох святих", а ні тих маленьких, що вибивали чудесні гами.

На вхідній брамі висить кусок рейки, а в церкві колгоспний магазин. Біля рейки "вірний" сторож майна колгоспного, дід Коваль, охороняє магазин.

Із-за рогу показалася тінь. Підпираючись патерицею, ледве пересовується Василь Лепетун. Наблизився до діда Коваля. Очі божевільні. Обличчя попелисто-сіре з хворобливими вирізками. Забруджені босі ноги опухлі; із п'ят і поміж пальців витікає смердюча рідина, обливаючи пилюгу навколо ступні, яка прилипає чорним брудом.

Протягає тремтячу руку до діда і клацанням зубів просить їсти.

— Відчалюй звідси, смердюча гидото! — гнівно, але з болем у голосі крикнув дід Коваль.

— Ех, комсорг ти, сталінський. Їсти?.. До Сталіна... Забувся, як скидав церковні дзвони, забувся як босих дітей викидав на сніг, а батьків

вивозив у Сибір... Забувся як останні зернята витрушував з людських хат. Тепер клигаєш на патериці. Де ж твій наган, яким вибивав людям зуби?

Василь божевільними очима дивиться на діда Коваля і клацанням зубів просить їсти. Патериця посунулася по вимитому піску і комсорг звалився на зелено-кучерявий шпориш під церковним муром...

...По дорозі із скрипом посувався парокінний дерев'яний віз.

— Гей хлопці, завертай сюди! Тут один готовий, — гукнув дід Коваль.

Віз під'їхав. На голих, забруднених гноєм дошках кілька людських трупів.

— Та він ще живий, — байдуже промимрив один із колгоспників.

— Забирайте, хай не смердить тут.

Вкинули між трупи.

— Повеземо тебе до комунізму. Там не має куркулів — усі рівні.

— Вйо, ударники! — і коні повільним кроком рушили.

Дід Коваль з бокової кишені штанів витяг газету "Червона Комуна", відірвав косяком, зробив "козячу лапку", насипав самосаду і, припаливши випустив носом хмару тютюнового диму.

Із злоби, а чи з обов'язку, розмахнув молотом і сильно вдарив об рейку.

Рейка бевкнула і сумний звук металу рознісся спорожнілими вулицями села.

А. ЛЮБЧЕНКО

ЩОДЕННИК

30. 9. (1943) Четвер.

Ось уже днів 4-5 поряд сняться мені мати і брат. Чи то продовження у сні моїх думок про них чи передача їхніх думок про мене на відстані. Наша взаємна тривога і родова близькість через оцю взаємну величезну напруженість збудили тісний контакт. А сьогодні вранці передали мені з пошти великого пактета з багатьма листами з Києва. Пише брат Юрко: Київ у тривозі, Київ виїздить, мама геть розгубилась, Ю. сам розгублений, Марія хотіла везти маму сюди до мене, але поміркували вкупі, що тимчасом цього не слід робити, бо невідомо ще, чи не доведеться мені звідси далі махати. Ю. хоче одвезти маму поки що до Бердичева. Марія їде до Рівного. Частину моєї бібліотеки висилають до Львова. Максим виступив по радіо із якоюсь промовою чи статтею. Тичина в Харкові тепер посадником міста — от більшовицькі штучки! Тичина тепер уже до краю знівечений, знищений. Пише й Костюк про київське життя, але його лист дещо задавнений. Марія, як звичайно, екзальтована й тепер говорить про передчування близької смерти. Жаль їх усіх: розкидані, розгублені, збаламучені і злякані і не мають на що спертися.

Гординський пише, що серед інших утікачів з Києва є К-т — вже тут опинилась ця пролазлива, підозріла с.... Треба хлопців застерегти. У Львові ждуть моєї доповіді, виступлю, мабуть, у тамту суботу. Дзвонив Єндик і дуже заохочував зробити доповідь якнайшвидше.

Згадую: саме напередодні війни зустрівся я з двома жидками, моїми давніми ворогами, і ця зустріч була дуже симптоматичною. Я про це сказав мамі: — Щось буде особливе, бо я в Бердичеві зустрів Бенюміна. Цього жидка, колишнього тетівського кравця, я не бачив з 1919 р. Він після тетіївського повстання гасав скрізь, нахвалявся на мене й шукав, щоб віддати чекістам. А потім, коли довідався, що я став письменником і не приховую свого імені, був паралізований цим вчинком і зрозумів так, що я вже відбув допити і слідства та реабілітувався. Він дав мені спокій. Тим більше, що в 1941 р. я прибув до Бердичева, як почесний гість із ..... (ім'я визначного поета, орденоносця, лавреата Сталінської премії. **Ред.**), виступав там успішно, заживаючи "совєтської слави". Тоді він і прийшов до мене до готелю, не дивився в очі, запобігав і плазував. Я сказав, що дарую йому його колишній злочин проти мене, про який мені відомо. Він крутився, як гадина, і всіляко виправдувався. Але зустріч із ним була мені, мов гасло. Я знав, що тепер щось станеться особливе. І через місяць сталась війна.

А другий жид теж тетіївський — Каштелян Сьома. Той, що в 1919 р. пустив про мене чутку в Тетіїві, наче б то я хворію на с... Був він на мене лихий, що я (а не він) завідував відділом народнього здоров'я і що влітку, коли до Тетієва заскочили повстанці, не сховав його у своїй кімнаті. Потім він на мене теж нахвалявся і допомагав мене розшукувати, але на той час я вже пройшов у Винниці "чистилище" в Особливому Відділі ЧК, де мене врятував київський студент, що був слідчим, і служив уже я в Червоній Армії. А потім моя одкрита поява в літературі і моя славнозвісна новеля "Зяма" його теж паралізувала. Зустрів я його уже в Харкові, в серпні 1941 р. Він просив допомогти йому знайти якийсь куток для життя. Я обіцяв, говорив з ним лагідно й помірковано, розуміючи, що він є агент НКВД, якому доручено тепер не спускати з мене ока. Але поступово я від нього відв'язався — самі обставини так щасливо склались. І я знову зрозумів, що ця зустріч є перстом долі. Щось повториться, мовляв, з подій 1919 р., і на щось особливе треба зважитись. Я остаточно вирішив: хай і родину втрачу, хай що завгодно, а тікаю з-під Совдепії.

Сьогодні соняшно, як у липні. У Моршині тихо, спокійно — аж не віриться, що більшовики вже на Дніпрі і окремі їхні загони прорівались уже кілька разів на правий берег. Але вже 5 днів німці держаться на Дніпрі, і, видко, будуть тут держатись довго. Я перевіряю себе. Мені нічого не страшно. Мені, єй-бо, зовсім не страшно і померти. Тільки я ще буду змагатись і своє життя постараюсь віддати, коли вже на те, за дуже дорогу ціну. Я ще прикладу всіх зусиль і здібностей, щоб завдати ворогам відчутних ударів.

3. 10. (1943), неділя, ранок.

Сьогодні попрощався як слід з Г.... (пропускаємо два рядки. **Ред.**). У п'ятницю 1. 10 був у Львові. Туди потягом, назад вантажною машиною з Б-м. Холод, туман, аварія під Стрієм у лісі, приїхав десь о 9-й вечора. Привіз усі свої речі за винятком валізки з книжками.

У Львові трясця більш-менш минулася, бо фронт більш-менш стабілізувався на Дніпрі. Багато втікачів. Зрання у видавництві зустрічаю К-а — мене знайомлять із ним, роблю вигляд, що не знаю, примружуюсь, придивляюсь і кажу невпевнено: "Ааа... щось пригадую, пригадую..." Він губиться й трясе головою: "Ми з вами якось раз бачились". Потім стоїть, зігнувши набік голову — чево ізволітєс-с — як підхалім із солоденькою усмішкою і облесно світить оченятами. Ну, з виразу, з кожного руху видко, що — с.... Тут же зустрів Одарченка (посивів здорово й клопочеться, що з Варшави його не пускають) і дружину І-ка. У неї настрій панічний, але я її заспокоюю. А взагалі всім пообіцяв допомогти чим зможу. Потім у видавництві на Курковій у М-ка зустрів Д... Жалюгідний вигляд — дурноляпство як завжди. Розпитую про Київ, а він мені про те, що встиг вивезти з Києва деякі речі, зокрема портрет батька та ще якусь картину. М-к пускає друге видання "Вертепу", у якому вже будуть виправлені всі технічні помилки. На площі Марілувній, ждучи з курдиректором машини, чую: "п. Любченко!" — жіночий голос, і просто на мене з площі біжить молоденька жінка, вітається, питає: "Не впізнаєте?" Я зам'явся, бо й справді не впізнав. "Кричевська", каже вона і називає свою адресу та просить конче зайти. А сама біжить далі, бо найнятий нею візок на речі вже ген-ген віддалюється.

У Києві, як розповідають утікачі, зруйновано і спалено Дарницю, горить Поділ, всіх мешканців виселено за межі вулиці Саксаганського. Отже й маму та брата. Що з ними? — душа болить, а довідатись ніяк неможливо. Розповідають ніби більшовики створили новий український уряд на чолі із Студинським, організували окремий український комісаріят закордонних справ. Це, хоч і химерно, але під цю пору можливо. Могли ж вони ліквідувати (офіційно) Комінтерн і обрати у Москві патріярха. То тепер можуть і тризуба і синьо-жовтий прапор Україні дати. Мета ж у них виправдовує які завгодно засоби і на політичні трюки вони мастаки. Але що за цим усім криється — ми вже добре знаємо. Коли це справді так, то ще один доказ, що Україна стала тепер справді одним із головних центрів усієї світової боротьби. Отже справи "товаришочків" погані, коли вони примушені вдатися саме до таких скрайніх заходів. Побачимо. Ще одне: вже тижнів два, як у Львові припинились потайні вбивства українців. Кажуть, українські бойовики вбили трьох ватажків польської боївки, що прибула з Варшави й чинила оті замахи. Головного ж ватажка взяли живцем і крутили йому ...., доки не видав усю групу і всіх плянів.

С. повідомив мене, що на випадок виключної скрути й потреби втечі вони (група хлопців) мали заїхати по мене до Моршина й забрати мене. Надалі я мушу про це знати й не губитись.

Доповідь свою я відклав — хай, мовляв, спочатку улаштують мій творчий вечір. Тепер сідаю до переробки "Моє — твоє."

Вчора — лист від Лесика. Вже в третій класі, жаліється, що роботи багато (ніколи, мовляв, і гуляти) та що вже вивчає німецьку мову. А листа кінчає. "Ауф відерзеєн!"

11. 10. (1943)

Другий день — світить яскраво сонце, небо синє-синє, а повітря холодне, і вночі навіть дуже холодно.

Вчора летіли на південь журавлі. У ліску стояли: я, Св. Гординський (я водив Гординського по лісах, щоб вибрати об'єкт для етюдів, які він хоче дати на осінню виставку) — аж раптом угорі: кі-гі, кі-гі... Галянули, ключами журавлі летять, а за ними нові й нові. Ми їм на прощання помахали руками, я хусточкою махнув. Г. стрибав, як дитина. Все це було дуже зворушливо. Отже — справді осінь.

Була в мене дружина — нема. Була мати, брат, — де вони? Що з ними? Нема. Була родина — нема. Приятелі — нема. Хата, книжки улюблені, речі — нічого нема. Тільки Лесик у мене і три валізки. От і все.

Дедалі більше приїздить до Моршина евакуйованих. Старий В-ко (малорос) із 9 душами родини. Ів. Багряний з Охтирки... Маляр Ж. з Харкова, що згадував про Є. Фомина, з яким він разом тікав сюди із Ворошиловграда. С. Ж. з дружиною з Києва (а маму він не спромігся взяти, навіть кілька слів не спромігся в неї взяти... дарма, що поруч жив і великим приятелем прикидається), інж. С..., агр. О. з Києва та інші. Їх розміщають у селі, сюди, до оселі, вони поки що приходять лише їсти. Вигляд тяжкий. Розповідають жахливі речі. Потверджується, що Лівобережжя, принаймні, на 3/4 не існує. По той бік Дніпра день і ніч стоїть заграва, дим, а по цей бік над степовими дорогами теж, мов дим, хмари пилу від безнастанного руху втікачів. Хто

приховується, щоб залишитись, німці вбивають. Хто ж зумів все таки приховатись, — яка доля жде його під большевиком? Жах! Руїна, руїна, пустеля, попіл, дим — і це Україна...

Вчора приїздила С. Ш. Ц-к. Ми (я, Горд. і Ш.) обідали у Скорупського і звідти, перервавши обід, пішли на станцію зустрічати. Вона приїхала з Д-м (із Львова). Одразу обсипала мене компліментами, що добре виглядаю, помолодшав, набрав знову задерикувато-юнацького виразу. Приїхала, мовляв, навідатись до мене — вона попередила в суботу телефоном — буде у Львові ще день, а тоді знову до Винниці, де зараз перебуває весь склад редакції "Нової України". Через тиждень-два почне газета знову виходити, будучи тепер уже органом всеукраїнським, маючи новий запас доброго паперу й нову ротацію з Франції, — ту саму, що на ній друкувалось "Фігаро". Слухаю це все, поглядаю на мадам і думаю собі: чого ти приїхала? Невже лише з дружніх почувань, одвідати лише колишнього знайомого й колись дуже хворого, якому тоді чимало зробила ти неприємностей, дарма, що вміла спритно прикидатись прихильною й дбайливою? Ц-к залишився у Винниці, а ти, значить, гайнула у якусь розвідку. Будеш, звичайно, запрошувати мене до співробітництва, але ж я від цього співробітництва й не одмовлявся раніше. Та виявляється згодом (коли ми залишились удвох), що справді мова мовиться про співробітництво, тільки мовиться досить туманними складними натяками. Є думка (очевидно, у німців) організувати на Великій Україні щось таке на зразок Центрального Українського Комітету, який має виконувати функції цивільної влади (бо німецька цивільна влада залишає Україну) і до складу цього Комітету, крім С-ка й Ц-ка, запрошують мене. Це ще не офіційно, але така перспектива є. Це — лише пробний камінчик, промацування, розвідка. Зрозуміло тепер, чому приїхала до мене мадам Софія та ще й у супроводі Д-ча. Це — німецька робота. Я сказав досить ясно, що цілком поринув у свою літературну працю, а така велика роля мені й не снилась, я на це не здатний. Я навіть здивовано щиро засміявся. Вона ж захотіла це сприйняти, як мою гру (хитра жіночка) і почала мене запевняти, що силою самої об'єктивної дійсности мені все одно припадає значно більша роля, ніж я думаю: взялась мене переконувати, а потім повідомила, що в Харкові, у більшовицькому уряді призначено П. Тичину наркомом освіти, а Ю. Яновського його заступником. Ще зрозуміліша мені тепер вся ця історія!

Увечорі гуртом були у мене, оглядали моє погруддя, яке викінчує С. Литвиненко. Всі визнали, що воно дуже вдале, а С. Гординський просто заявив, що це найкраща праця Литвиненка (в його ж присутності). Зараз ось Литвиненко у мене в кімнаті порається над цим погруддям, виколупує глину зсередини, а я пишу.

(Пропускаємо два рядки рукопису інтимного порядку. **Ред.**).

У п'ятницю був у Лесика — хотів на два дні взяти до Моршина — а він, бідненький, хворий на вітряну віспу. Поплакав хлопчина, та й залишився.

12. 10 (1943)

Вчора одержав листи від Жоржа і мами. Тяжкі листи — вони обоє прощаються зі мною. Жоржа забирають німці, мама лишається поки що у Києві — "на згубу", як вона пише. Лист від 20. 9. Але моя інтуіція каже мені, що вони поки що не загрожені. Чи, може, я отупів уже, не сприймаю як слід?

Німці віддали Кубанський причілок. Є чутка, що більшовики взяли Запоріжжя і в кількох місцях перейшли Дніпро. У Львові знову посилилась паніка. Кажуть, є люди (найзаможніші), що вже від довшого часу тримають свої родини близько словацького кордону. А є й такі, що в Кракові авансом поплатили по 40-50.000 злотих, щоб мати там гарантовані мешкання.

Німці не пускають наддніпрянців до Галичини — це прохоплюються лише окремі одиниці. Всю ж основну масу тримають в таборах під Проскуровом, Винницею тощо, просто неба (жінки, діти, старі — а ще й морози починаються — жах! — холод і голод — вірна загибіль!

Вчора попрощались у мене з Литвиненком і генералом, які сьогодні виїхали до Львова, — випивали, їли гриби й капусту.

З ночі узяв мороз — вся трава в паморозі і на шибках визерунки. У мене почався невроз шлунку, — ясна річ, холод надходить. Недарма передучора тікали журавлі.

13. 10, середа.

Устав о 6½ годині. На траві паморозь. Швидко вмився й побіг до каплиці. О 7-ій годині правилась служба Божа по Руті — сьогодні три місяці, як вона померла. Тут тепер її мати. Коли священик сказав: "Со святими упокой рабу Божу Руту", мені мимоволі потекли сльози. Я тримався, ковтав слину, а бачив сонячний літній день у ліску під Трускавцем, роздягнену Руту у зелених хвилях трави, як мавку, її чудесну усмішку, її голос чув з тоном безнадійного захисту й щасливої знемоги: "Ну, що це ви, що це ви... мене виціловуєте?" — і бачив водночас, як вона... гниє в могилі, і маму мою чомусь раптом побачив (коли бере жаль, завжди згадується мама), і дитинство своє крайцем побачив, як я біжу за мамою до церкви, до першої сповіді... і сльози знову потекли. Довкола стояли старі пані, помічали, звичайно, що я плакав, але мені було байдуже.

Помер у суботу д-р Панчишин, прекрасний лікар, прекрасна людина, що так дбайливо поставилась до мене й лікуванням допомогла. Сьогодні у Львові його ховають. Завтра у нас правиться по ньому парастас.

Снився тяжкий сон: на якійсь кватирі, куди я випадково зайшов, з'явилось Гестапо і всіх нас заарештувало. Відбувається трус, а ми, заарештовані, сидимо рядочком у кріслах і проти нас стоять, наставивши револьвери, гестапівці. Нараз той, що проти мене, наближає револьвера до мого обличчя й прикладає дуло до ока — лякає, мучить. Я обурився, кричу йому: "Стріляй, сволоч, не знущайся!" А він продовжує своє. Тоді хапаю його за руку й вириваю револьвера. Рух, замішання. Розумію, що це може скінчитися негайним розстрілом усіх інших заарештованих і тому повертаю револьвера. Потім — величезна заля, у кінці якої, на підвищенні серед вазонів і квітів сидить німецький трибунал. У центрі товстий німець, у жовтій формі "партайгеносен'а". Я йду повільно, дуже довго й дуже гордо. Знаю, що мене зараз засудять на смерть і навмисне підкреслюю наплювательське ставлення. Мене починає допитувати перший слідчий і заявляє: "У вас обвинувачення не тяжкі, але їх багато". І раптом він загубив список цих обвинувачень. Мене тим часом одводять обіч, щоб я зачекав, але я за допомогою знайомого зникаю.

Сьогодні — довга розмова з Ів. Багряним. Він хоче писати поему про Махна. Я радив цього не робити — не час культивувати анархізм і деструкцію. Він упирався, але був переможений. Я його заохочував до тематики конструктивної, національно - державницької. Розповів йому дещо про Петлюру, схилив до того, щоб по-новому, правдиво висвітлювати нашу національну боротьбу і не занедбувати, а навпаки, підносити, уяскравлювати все те цінне, що ми маємо. А ми ж маємо багато, багато такого, про що ширшому загалові невідомо та й нам самим чимало ще невідомо. Він вийшов од мене водночас і приголомшений і збуджений. Хлопець хороший...

14. 10. (1943)

(На жаль читачів і на шкоду тим, що колись вивчатимуть Любченка, пропускаємо 3/4 сторінки чудового опису інтимного моменту, який фактично Любченка підносить як людину, але... нічого не зробиш — боїмось нарікань пісного обивателя. **Ред.**)

Я ще лежав. Глянув у вікно — йде сніг. Падає рівно, чітко на тлі зеленаво-синього лісу.

Поїхав Гординський, подарував мені моршинський етюд. Дзвонила зі Львова п. І... — добуде днями Лесикові панчішки. Дав Багряному 150 зл. із зібраних пожертв, погодив з Б-м справу, щоб перевели його до теплішої хати й улаштували йому вечір спогадів в оселі.

15. 10 (1943 р.)

Вночі вона знову була в мене. Потім — світив місяць, і вона довго розповідала про своє життя. Було це дуже драматично, а ля Ема Боварі, життя в неї поламане, а вона ж людина сердечна і небуденна, крім того, має вищу освіту і знає кілька чужоземних мов. І була хвилина у місячній імлі, коли вона зовсім, ну, зовсім скидалась на О. Г. Я аж затремтів.

Учора дзвонила з Дрогобича С. — приїде сюди на тиждень. Почуваю, що і в неї теж цікаве життя...

Завтра вранці їду до Львова. Погода сьогодні знову соняшна, тепла — був знову у лісі під своїм стіжком сіна. Був з **нею,** прощався... Жінки! Кожна з них розповідає, розкриває мені своє життя. Але за цим особистим їхнім життям розкривається щоразу глибше і буття галицьке і взагалі буття. Багато сумного і драматичного. Ці люди стомлені і спантеличені — спеціяльною кривдою, ворожою державною системою, тиском релігійних і побутових забобонів, вузькістю самого галицького загумінку. За розповіданнями жінок я бачу чоловіків, їхні характери, їхню поведінку, рівень ідейний та культурний, мораль інтелігенції (обмеженої здебільшого) і всієї іншої маси. Дуже цікаво і часами дуже тяжко.

У кімнаті моїй сохне моє погруддя і лякає людей, які до мене заходять своєю несподіванкою — воно стоїть на високій тумбі, закутаній рядном і скидається на живу постать.

(Далі буде)

Аж з цієї частини видно, чого то так дехто, особливо С. Ледянський, виступав проти публікування "Щоденника". На жаль, ані "дбанням про українську справу" ані "любов'ю й повагою" до А. Любченка пояснити всі ті заходи важко. Бо саме симпатією й любов'ю до К-ка, а не до його протилежності — А. Любченка — можна пояснити той виступ проти оприлюднення цього твору нашого великого письменника й патріота. **Ред.**

НЕСПОДІВАНЕ ВІДКЛИКАННЯ З'ЇЗДУ ПИСЬМЕННИКІВ

Третій з'зд письменників України, що мав бідбутися 6 червня ц. р., (Див. „Н. Д.", ч. 42, стор. 26) несподівано відкликано й перенесено „на осінь", не подаючи мотивів такої зміни.

Можна догадуватись, що відкликання з'їзду було зумовлене персональними змінами в проводі СРСР, а зокрема в Україні та неясною політикою Москви в національному питанні, себто невідомо, яку політичну тактику вести на з'їзді, який мав би дати напрямні в письменницькій праці на найближчих пару літ. Між іншим, всі заплянованні на з'їзді доповіді були пов'язані з "геніяльним вченням Сталіна" і можливо, що це було причиною його відкликання.

Останні події в СРСР (усунення Берії і його ставлеників) дають підставу сподіватись, що з'їзд письменників України навряд чи відбудеться й цієї осени, бо час для вироблення нової ідеологічної лінії від червня до жовтня, скажемо, є абсолютно короткий. Імовірно, що з'їзд відбудеться зимою чи навіть весною наступного року.

В. РЕВУЦЬКИЙ

ДРАМАТУРГІЯ Т. С. ЕЛІОТА

Про нобелівського преміянта Т. С. Еліота як поета, а чимало літератури в англійській мові. Про Еліота — драматурга — дуже мало. Навіть, коли сказано кілька слів, то надто коротко і поверхово.

Українські літературознавці цікавилися Еліотом як поетом. Про його як драматурга ще ніде не говорилося.

Причину замовчування драматургії Еліота ніяк не доводиться пояснювати, що вона маловартісна. Причина — інша. Еліот-драматург **вічно шукає** і в кожній новій своїй п'єсі ставить інші проблеми. Тяжко передбачити, яку тему обере драматург до наступної п'єси. Тому він і не такий плідний, як його сучасник Д. Б. Прістлі. Драматургія Т. Еліота зараз обмежується трьома п'єсами, а четверту він зобов'язався написати до майбутнього драматичного фестивалю в Единбурзі в серпні ц. р. Але всі три міцно ввійшли в репертуар театрів Англії й Америки і справді вони того заслуговують, бо яскраво відбивають у собі найновіші напрямки в сучасному театрі, головним чином за останні 20 років.

Кілька дат життя Еліота — поета й драматурга, дають уявлення про нього, як людину надзвичайно широкої освіти й світогляду. Американець з походження (нар. 26 вересня 1888 р. в Ст. Люїс, Місурі, де батько займав видне становище службовця), він спочатку одержав вищу освіту в Гарвардському університеті, де чотири роки вивчав філософію. У 1910 р. він поїхав до Сорбони для читання філософії й літератури з наміром в майбутньому повернутися знову в Гарвард. Чотири роки він знову вчився в Німеччині й Оксфорді. Підчас війни 1914-1918 рр. він залишився в Англії, працюючи як шкільний вчитель, потім як банковий службовець, і, нарешті, як редактор і видавець. У цей час його твори (поезії й критичні статті) почали друкуватися в різних журналах, а від 1917 р. невеличкими збірками. У 1922 р. виходить його збірка "Безлюдна країна" ("The Waste Land") і він займає одно з чолових місць в англійській поезії. У 1927 р. він став англійським громадянином.

Драматургією Т. Еліот почав займатися від 1935 р., коли для театрального фестивалю в Кентербері (в липні 1935 р.) при допомозі відомого англійського режисера Мартина Бравна він написав "Вбивство в соборі" ("The Murder In The Cathedral")[1]) З приводу вистави цієї п'єси об'єктивний "The Times" писав: "Трагерія першого значення... Це велика п'єса сучасного драматурга, яку тепер бачимо в Англії".

Після цього спільно з режисером Бравном, Т. Еліот кілька разів переробляв і вдосконалював п'єсу. Драма зазнала чотирьох редакцій, з них остання (четверта) з'явилася в березні 1938 р. Що спричинило такий великий успіх п'єси? Перш за все цілковито нова форма трагедії, що після експресіоністичного театру давала народження, яскраву спробу нового театрального стилю — **конвенціоналізму.**

У чому саме полягали основні засади цього напрямку? Дозволю собі трохи повернутися назад. У 1933 р. ірляндський драматург Сін О'Кесі написав драму "В межах клітки" ("Within The Gates"), що на початку 1934 р. була виставлена з величезним успіхом у Лондоні. Виставу п'єси О'Кесі попередив своїми теоретичними міркуваннями, зазначивши, що **"час повернутися до драми, музики, співів і танку Елизаветинської вистави і чистого ритуалу герцької античної драми,** вхопленого й піднесеного **з життя навколо нас".** Пізніше, він ще конкретніше висловив свою думку, сказавши, що **"вистава Софокла й Шекспіра** мусить поєднатися із застосуванням проблем **життя".**

З повним об'єктивізмом говорячи, в експресіоністичному театрі перед появою О'Кесі, скажімо, в творчости Л. Курбаса добра форма вистави досягалася через рух ритмічних пісень, танку і динамічности музичного матеріялу. А в тому, що експресіонізм Л. Курбаса справедливо називали **активним,** то й будувало це "застосування біжучих проблем життя". Було й у Л. Курбаса звернення до античних грецьких трагіків (скажімо Софокла), а в творчости такого могутнього таланту, як М. Куліш, активізм життя нераз виступав у парі з образами, що нагадували Шекспірівські (напр. у Марині з "Патетичної сонати" є багато рис подібних до шекспірівської Касандри з трагедії "Троїл і Крессида"). Сама умовність драм останніх творів М. Куліша промовляла про народження в недалекому майбутньому нового театрального стилю. Пояснювати категоричне зняття з репертуару останньої його п'єси "Маклена Граса" виключно в наслідок яскравих опозиційних моментів локально-національного характеру, було б надто вузьким і недостатнім. Крім цього, головна небезпека була в тому, що „Маклена Граса" була написана на сюжет, що міг бути **з величезним успіхом застосований** у світовому театрі. **М. Куліш міг стати предтечою нового театрального напрямку в нім.**

Автор цих рядків тут дозволив собі відступ, щоб тільки показати те, що в театрі відчував талант М. Куліша і не зміг через зовнішні причини сказати ясніше світові, те вдалося О'Кесі сказати того ж року цілком голосно в своїй п'єсі "У межах клітки", в досить розгорнутій формі, бо фактично ця п'єса може бути вкладена в поняття, поставлене самим автором — показати "широку країну після світової війни".

Чотири важливі моменти лягли в основу п'єси "У межах клітки" О'Кесі. Ними були: 1) ритуальність грецького античного театру доби, Софокла (не без впливу відомої п'єси О'Нейля "Mourning Becomes Electra" (1931); 2) надлюдяність образів Шекспіра: 3) спів, музика, танок, слово, як обов'язкові елементи експресіоністичного театру, доба якого помітно кінчалася;

[1]) Перша спроба Е. для сцени була коротка п'єса "The Rock" („скеля").

4) актуальні проблеми життя, взяті автором від різних типів людей, що топтали стежки навколо трибун лондонського Hyde Park'у, висловлюючи там свої почуття модерного світу, його обвинувачення в питаннях політики, суспільства й релігії.

Не дивлячись на те, що О'Кесі в самому змісті брав характери з життя, вони не є суворо індивідуалізовані, а багато їх імен показують, що вони зображені символічно, напр. Мрійник (The Dreamer), що оповідає філософію життя словами автора. Правда, символізм цієї драми не чистий і філософські ідеї, коли вони з'являються, ще виявлені непевно і не зовсім ясно. О'Кесі, пишучи "У межах клітки" ще був під впливом різних театральних течій. Але в основному конвенціоналізм вже народився й швидко простує на кону світового театру. Так, напр., того ж року (1935), коли Еліот написав свою першу трагедію, французький драматург Жан Жірадо (1882-1944) пише п'єсу "Не буде троянської війни" ("La Guerre De Troie N'Aura Pas Lieu"), де, виступаючи прихильником конвенціонального театру, для прикладу окремо підкреслює конечність елементів музики в театральній виставі ("я не розумію драматичної архітектури інакше, як тільки законну сестру музичної архітектури").

Т. Еліот ще міцніше закріплює за собою основні засади цього стилю в своїй першій трагедії "Вбивство в соборі", до якої й повертаюся. В основу цієї драми Т. Еліот поклав історичний факт вбивства кентерберійського архиєпископа Томаса Бекета 29-го грудня 1170 р. Конфлікт Бекета й тодішнього англійського короля Генрі II може бути залічений до найяскравіших прикладів у всесвітній історії взаємовідношень церкви й держави. У даному випадкові конфлікт стався з приводу покарання чи виправдання судових службовців у провінційних міських управах, яким, правом короля, було надано провадити розправи на місцях. Вірний слуга римського Папи, колишній канцлер короля Генрі II, Бекет, призначений королем на посаду головної духовної особи, кентерберійського архиєпископа, сказав з приводу цієї справи: "Злочини й кари службовців належать виключно до нашої (церковної) справи. Ми вирішаємо остаточно, хто є "службовець", а хто ні і ми виносимо наше рішення, прикриваючи кожного, хто має далекі відношення до духівництва".

На це відповів король Генрі II: "Питання, хто є злочинець службовців, а хто ні, ваше право встановлювати, але раз встановлене вами має вищу руку над осудженими в особі королівської влади для майбутнього засудження чи покарання, бо ви не маєте ні волі, ні засобів робити це досконало".

Цю історичну подію Т. Еліот пристосовує до сучасности в обличчі нового світового конфлікту, що відчувався в Англії в 30-х рр. н. с. Драма виводить питання **єдности,** створення ідеальної держави, спілку **духовної й світської адміністрації,** під **центральною владою короля.** Томас Бекет — порушник цієї єдности й гине він від рук лицарів-патріотів.

Але найцікавіша сторона трагедії лежить у площині цікаво знайденої **театральної форми,** у схороненні ритуалу античної драми. Еліот значно більше заглиблюється в нього і сягає аж до театру першого великого грецького драматурга-трагіка Есхіла. Як відомо, театр цього трагіка мав лише одного актора (протогоніста), а решта заповнювалась хорами. Трагедія Еліота "Вбивство в соборі" має чотири хори: 1) **Хор жінок Кентербері,** що утворює основний фон і настрій вистави; то повний чекання перед закритою брамою собору, то повний прохань до Бекета, щоб той залишив їх і сам залишивсь у Франції, то екзальтований до нестями, щоб Бекет рятував їх і молився за них, то безмежно схвильований вчиненим вбивством, то знову примирений і спокійний у фіналі, що він чує урочистою деклямацією гимна всім створінням на землі на фоні співу з далечини Te Deum; 2) **Хор священників** Кентерберійського Собору, задуманий, як хор прихильників Бекета; 3) **Хор Спокусників-дияволів** у чотирьох особах, що розкривають минуле Бекета; 4) **Хор Лицарів-вбивць,** що виконують вирок народу над Бекетом. В оточенні хорів стоїть постать „протогоніста" архиєпископа Томаса Бекета і, як додатковий елемент до традиційної композиції грецькой античної драми, Еліот ще виводить дієву особу Посланця.

Виведена постать Бекета гідна найвизначніших трагічних героїв Шекспіра. Це — в найбільшій мірі прямота Тимона Атенського чим Генрі IV у поєднанні з властолюбством Макбета й Ричарда III. Сила образу Бекета в рівному протиставленню його оточенню, з яким він найбільше в конфлікті (Спокусники-дияволи, Лицарі). Бекет спокійно й мужньо вступає в розмови, як і з першим Спокусником (докори колишнього приятеля, що символізує його минулу єдність з королем), так і з другим (докори колишнього приятеля-політика), з третім (докори грубого і просто думаючого англійця), і з четвертим (голос власного сумління). Вирішення з погляду театрального не тільки **вірне** в досягненні ефекту через рівнозначність розставлених і діючих сторін, але оригінальне й нове. Призначення їх цілковито відмінне, скажімо, від конкретизованих жертв-духів Сенеки чи шекспірівського Ричарда III, де вони тільки виголошують присуд. Сцена Бекета з чотирма Спокусниками складає **внутрішній конфлікт** "Вбивства в соборі". Вона насторожує глядача до чогось трагічного... Далі акція поступово наростає через слова архиєпископа в інтерлюдії, де він згадує мучеників Кентербері, ще більше в сцені першої зустрічі з Лицарями і, нарешті, закінчується кульмінацією вбивства, створеного зі справді шекспірівським смаком...

Елементи експресіоністичного театру виявлені в поетичному слові, співі, відтворенні частин церковного обряду. Дія слова величезна і часом настільки сильна, що навіть не втрачає в перекладі. Для прикладу наводжу тут частину монологу хору жінок Кентербері, що слідує відразу в момент кульмінації п'єси — вбивства Бекета: ..."Вільного повітря! Чистого неба! Змийте вітром! Відділіть камінь від каменя! Зірвіть шкіру з руки, м'язи від кісток, відсвіжіть мозок, очистіть душу, омийте їх!"

У тому ж монологові: ..."Країна забруднена, вода засмерділася, хижі тварини і ми самі осквернені кров'ю. Потік крови засліпив наші очі. Де — Англія? Де — Кент? Де — Кентерберi?..."

Дія поетичного слова супроводжується церковним співом Te Deum і Dies Irae та сценічним відтворенням церковного обряду в день 29 грудня з виносом хоругов у честь Св. Стефана, Св. Апостола Івана і Забитих дітей Вифлеємських, з напівспіваними проповідями священників Кентербері. Цю сцену в соборі попереджає інтерлюдія в день Різдва, де промовляє сам архиєпископ, читаючи рядки з Євангелія від Св. Луки і т. інше.

Цими елементами досягається театральна форма вистави. Але тут Еліот вживає ще додаткового театрального чинника, властивого експресіоністичному театрові — **безпосередній контакт актора з глядачем.** Лицарі, вбивці Бекета, закінчивши цей акт, виходять на авансцену й звертаються до глядача, промовляючи, як англійські патріоти, як люди, що вчинили цей вчинок, будучи в ньому абсолютно незацікавлені. Підкреслюючи, що вони є люди діла, а не слів, Лицарі апелюють до єдности, до створення міцної держави. Тут є головний момент трагедії, що актуалізує історичні факти минулого Англії, найбільший момент перенесення їх в сучасність. Але це тільки ще одна сторона справи. Щоб остаточна донести до глядача поставлену ідею, Еліот руйнує свій основний чинник театральної форми — **поетичне слово,** примушуючи Лицарів говорити звичайною **прозою,** підкреслюючи цим, що устами вбивць Бекета промовляє саме життя в Англії в 30-х рр. н. в.

Тема минулого й сучасного ще більшої сили набуває в наступній драмі Еліота "Родина об'єдналась" ("The Family Reunion"), написаної 1939 р.

..."З того, що трапилося в минулому ви бачите минуле і не бачите в ньому сучасного. Ось в чому причина!" — говорить головний персонаж драми — лорд Гаррі Монченсі, що є головним шукачем того сучасного.

Протиставленням для Гаррі з'являється його мати — леді Еммі Монченсі та її родичі: брати її покійного чоловіка Джералд і Чарлз Пайпер та молодші сестри її — Віолета та Айві. Ці четверо останніх створюють **хор,** що висловлюють своє ставлення до поставленої теми так: ..."Ми всі претендуємо, щоб бути надзвичайними винятками в світовій цілости... Нам хочеться, щоб інші думали про нас добре, щоб самим думати, що ми є добрі... Тримаймося, тримаймося міцно! Ми мусимо наполягати, що **світ є таким, яким ми його завжди сприймали...**" ..."Нічого не змінилося у Вишвуді", — доповнює їх думку Еммі, — "все залишилося таким, коли він (Гаррі) залишив його"... Інше у Гаррі: "...Я глупо думав, що повернувшись до Вишвуду і знайшовши усе без змін, усе повернеться на старе місце.... Тут я знайшов давно забуті нещася й тортури..."

Світ не залишився незмінним, як його сприйняли родичі Гаррі й сім років перебування його поза Вишвудом змінили остаточно його. Цього ніяк не розуміють родичі Гаррі, а де хто з них, як молодша сестра Еммі—Айві, взагалі вважає „молодшу генерацію без сумніву декадентською". В цьому головний конфлікт драми, породжений життям.

Питання тут стоїть зовсім близько до вічної проблеми розуміння двох поколінь, але в даному випадкові драма „Родина об'єдналась" вирішає зовсім своєрідно... Гаррі не є тільки Освальдом з „Привидів" Г. Ібсена, що лише мучиться ідеєю спадковости, не є тільки студентом Трофімовим з „Вишневого саду" А. Чехова, що вітає наступ нового життя виключно в соціяльному освітленні, не є тільки Малахій талановитого М. Куліша, що прямує у блакитну далечінь, шукаючи правди для патріотичних ідеалів.. Гаррі тільки йде за **життям,** бо в ньому йому маячать нові людсько-духові ідеали, хоч він ще сам мусить знайти, яке значення мають для нього Евменіди, що ведуть його. Підходячи до з'ясування ролі їх, треба знову нагадати про основні ознаки конвенціонального театру. Виводячи в „Родина об'єдналась" **Евменід** та **хор** Еліот знову творчо використовує формальні засоби грецького античного театру.

Ідея Евменід не є нова. У даному випадкові взята із знаменитої трилогії Есхіла „Орестея". У третій частині трилогії „Евменіди" головному героєві Оресту, що дав собі обіцянку помститися за смерть батька Агамемнона від руки матері Клітемнестри та її коханця Егіста з'являються Фурії, перед його приходом до Атен і спрямовують його на вірний шлях виконання взятого поквитування.

У „Родина об'єдналась" Евменідам надано **великої акції в дії,** хоч вони виступають мовчазними персонажами. Вони є тим рушієм, що вириває Гаррі **в середовище сучасного життя** від тих людей, що **„загубили свій шлях у темряві"** (слова Хору). У відміну від Евменід хор є рупором минулого життя, життя Вишвуду, що протиставляється Гаррі та співчуваючим йому дієвим особам.

Еліот не тільки сміливо засуджує неспроможність іти в ногу з життям господарів Вишвуду і співчуваючим їм, але й показує неможливість з'єднання родини в силу **повної безвідповідальности попереднього виховання.** Зразком цього Еліот виставляє молодшого брата Гаррі — Артура, що є страшенно безвідповідальний. На прикладі поведінки його, що їдучи забороненою швидкістю не зупинив свого авта перед сигналами поліції, яка переслідувала його, а зупинившись пояснив: „Я думав, що ви змагаєтеся зі мною", — Еліот влучно підкреслив не тільки цілковиту безвідповідальність Артурвої вдачі, а сягнув далі в бік недостатнього виховання покоління молодих людей Нового Світу, що надто упоєні поверховим авантюризмом. Поставлена проблема безвідповідальности виховання подається Еліотом через засоби мелодрами. Їх може введено аж надто багато (романтичні пригоди наймолодшої сестри Еммі-Агати та батька Гаррі, таємниче зникнення дружини Гаррі і т. д.). Але добрий театральний смак драматурга не виводить їх безпосередньо на сцену. Вони лише сильніше офарбовують фон, на якому показується складний шлях Гаррі в ліпше життя.

Як зазначалося в п'єсі нема „об'єднання роди-

ни". Перешкодою цьому саме життя. Показуючи родину лорда Монченсі, драматургові можна було легко впасти в соціяльні проблеми. Цього — нема. Конфлікт загальнолюдського характеру. Життя перемогло Вишвуд, давши із себе і здорові паростки (неодмінність кожного середовища), що довгим еволюційним шляхом знаходять своє нове місце в ним.

Після „Родина об'єдналася" проходить десять років, доки з'явилася наступна драма Еліота „Вечір з коктейлем" („The cocktail party"). Вона була виставлена вперше 1949 р. на драматичному фестивалі в Едінбурзі з участю таких визначних акторів, як Алек Гінес, Ірина Ворт та Роберт Флемінг. Перша вистава в Нью Йорку відбулася в 1950 р. Безперечно, 10-літній період тимчасового мовчання для сцени у великій мірі позначився на „Вечорі з коктейлем". Найкраще, що прагнув Еліот виявити у своїй останній п'єсі, він відповів театральному критикові І. Гамільтонові. На запитання останнього, чи не прийшов час для поетичної драми і чи не стався відхід від „науково-аналітичної і реалістичної драми", Еліот відповів: „...Говорити про зростання глядача для поетичної драми ще надто рано. Щодо вживання терміну „реалістичний" — непотрібно, як іншого, що міг би бути поставлений, як антитеза до „реалістичного". Я хотів подати якнайменше ілюзію **реальности** (підкр. моє — **В. Р.**), але коли ви сказали „науково-аналітична", я уявив собі, що ви думаєте про таку драму, де характери окремими рисами подані автором і виставлено складові частини їх душ. У такому разі ми повинні були б пройти шлях від театру Ідей до театру Образів. Дійсна поетична п'єса повинна бути створена з **живих людей, а не ідей** (підкр. моє — **В. Р.**). Не є справа драматурга створення проаналізованого образу, аналізувати образ дається право глядачеві. І при створенні, чим більш здібний драматург, тим більше можливостей тлумачення створених ним образів. В образах Шекспіра є більше джерел тлумачення, аніж в персонажах модерної драми в прозі і кількість їх безконечна. Драма не тільки є поетичною тому, що написана віршем".

У тій же розмові він зазначив: „...Я хотів, щоб глядач забув про те, що слухав п'єсу написану віршем. Від сучасного глядача, що довідався б про форму драми у вірші, неможна сподіватися правильного зрозуміння до того, що саме я хотів створити".

Резюмуючи сказане Еліотом, можна намітити його шлях від перших його двох драм до „Вечора з коктейлем". Безумовно з погляду основних засад конвенціонального театру „Вбивство в соборі" було клясичним зразком. Ще більшого застосування засобами цього стилю проблем сучасности дано в другій драмі „Родина об'єдналася". І перша, і друга несуть у собі певні ідеї, що дають можливість різно тлумачити їх сценічне втілення. Але безперечно одне ясно, що дві перші драми більше схиляються до **театру Ідей,** коли характеризувати словами автора. Від них до „Вечора з коктейлем" у нього відбувається еволюція в бік **театру образів.** „Вечір з коктейлем" — безперечно драма образів живих людей, за словами Еліота. А тією формою, що дає авторові накреслити лише шкіци характерів для дальшої аналізи глядачеві, є його поетичне слово, багате на різні символістичні порівняння. З погляду основних засад конвенціонального театру (опертя на шекспірівські образи, що допускають різне тлумачення їх, живі типи взяті з сучасної дійсности, Символізм слова характерний для експресіоністичного театру і навіть знову повернення до елементів античного театру, зокрема в характері Сера Генрі, що нагадує Геракла з „Алцести" Еврипіда), „Вечір з коктейлем" не вносить нового в цей театральний напрямок, а навіть дещо нівелює. Але з погляду **поєднання поетичного слова з стандартним і традиційним сюжетом на тему сучасних взаємовідношень у подружньому житті** (на фоні чого утворюється театральність „Вечора з коктейлем") — ця п'єса Еліота становить собою чудовий зразок **модерної експериментальної поетичної драми.** У своєму попередньому вигляді часів О'Кесі „У межах клітки" та „Вбивства в соборі" даного автора форма конвенціонального театру виявилася надто громіздкою і вимагала спрощення. „Вечір з коктейлем" один з вдалих експериментів на цьому шляху, можливо театрального жанру нового стилю. Аналіза його буде належати майбутньому і тут ще трохи рано про це говорити.

Кілька слів про саму п'єсу. „Вечір з коктейлем" захоплююча, зворушуюча, натхненна і надзвичайно дотепна історія... Це одна з найприємніших комедій, що можна собі уявити" — писав критик Ваттс в „Нью Йорк Пост".

Успіх п'єси лежав у людяних образах її, що дійсно виявились надзвичайно цікавими для аналізування глядача. Велика кількість різних тлумачень припала на долю центральної постаті, лікаря -психіятра Сера Генрі Геркур Рейлі, що спочатку виступає як Невідомий Гість. Відносно його характеру робилися різні припущення, чи це звичайна смертна особа, чи це дух, що символізує потойбічне життя, чи це персоніфікація людської совісти.

Сер Генрі перш за все людина-гуманіст. Живий суб'єкт - людина є „центр реальности для нього". Покликання його боротися зі злом, полегшити страждання, витроювати почуття егоїзму, допомогти долі своїх пацієнтів, спрямувавши кожного в своє відповідне річище. „Половина зла, що робиться в світі" — зазначає Сер Генрі, — „стається з вини людей, що хочуть бути впливовими. Ці люди не думають робити зла, але вони не цікавляться, що таке зло. Або вони не бачили його, або вони виправдують його. Вони тільки бажають у безконечному стремлінні думати добре про самих себе".

Проти цієї засади „думати добре про самих себе" спрямовані дальші вислови Сера Генрі: „...Ми мусимо знайти перше, що вам болить", — говорить він своєму пацієнтові Едвардові Чемберленові, — „перш ніж вирішити, що робити з вами... Мусимо з'ясувати, чим ви дійсно є, що відчуваєте і чим є серед інших людей. У більшості випадків ми вважаємо себе досконалими і мало знаємо про самих себе"... Першим кроком Сера Генрі щодо „досконалості самих себе" — його принципова настанова, що „кожний момент життя є свіжим початком нового життя", а звідсіля і еволюціо-

нізм його, що розглядає людину, як вічно мінливу істоту. „Ми мусимо пам'ятати, що в кожну нашу зустріч, ми зустрічаємося, як чужі... Пам'ятайте", — говорить він Едвардові Чемберленові, від якого пішла його дружина після п'ятилітнього подружнього життя, — „коли вона повернеться, ви зустрінетесь, як чужі"... На репліку Едварда, що „це не буде легко", Сер Генрі відповідає: „...Це дуже тяжко, але ще тяжче удавати, що ви не є чужі. Ваші улюблені привиди:.. бабуня, жвавий дядько холостяк на Різдвяному вечорі, кохана няня, що увіходили у ваші дитячі роки з утіхою, веселощами, безпечністю, якби вони повернулися, чи не збентежило б то? Щоб ви сказали їм, або вони вам, після перших десяти хвилин? Вам було б тяжко поводитися з ними, як з чужими, але ще тяжче робити вигляд, що ви колись не були чужі один другому".

Остаточно Сер Генрі подає для своїх пацієнтів дві дороги, два життєвих шляхи, що мають привести людей до відповідного їм нормального стану. Перший шлях окреслений ним „яке „добре життя" в світі божевілля, несамовитости, глупоти й жадоби", коли люди „залишені самі собі при буденному житті навчилися уникати надмірних надій, зробилися толерантними до самих себе й інших, даючи й беручи в звичайнісіньких вчинках все, що можна дати і взяти". Ці люди не скаржаться, вони задоволені ранком, що їх розлучає і вечором, що їх знову з'єднує для випадкових розмов перед домашнім вогнищем. Двоє людей, які свідомі, що не розуміють один другого, виховують дітей, яких вони не розуміють і які не розуміють їх".

Другий шлях вимагає від людей віри. „Вигляду віри, що виникає від розпачу... Призначення його не можна описати". Людина „мало буде знати, поки не потрапить на місце й буде подорожувати, як сліпа. Але шлях веде до володіння того, про що раніше думалося з недовір'ям".

На перший шлях Сер Генрі спрямовує подружжя Чемберленів, яких він знову поєднав, на другій — пані Челію Коплестон.

Як згадувалося раніше, мистецька сила „Вечора з коктейлем"—в образах живих людей, що подав Еліот у ній. Можна було б наводити ще досить прикладів з цікавих висловів Сера Генрі, але в основному лишається образ, що зовсім немає чогось надлюдського. Тут багато подібности його з еврипідовським Гераклом. Знаменитий герой грецької мітології зовсім не являє собою в „Альцесті" величавого півбога, що повинен був би зробити ряд разючих подвигів. Він — надзвичайно людяний, хоч би в поведінці до Альцести. Лишається лише героїчний стиль висловлювання його, відмінний від інших персонажів. Філософські й гуманні вислови Сера Генрі, дають разючу його перевагу над іншими дієвими особами. Те, що сам драматург надто пізно розкриває перед глядачем загадку своєї центральної постаті, оточує його ореолом напруженого чекання. Але врешті звичайно жива людина, хоч і яскрава оригінальна індивідуальність, що вміє веселитися, співати, пити і відвідувати вечірки не гірше від інших.

З решти дієвих осіб з „Вечора з коктейлем" найближче стоїть до Сера Генрі образ Челії Коплестон, що їй він пропонує другий шлях — „віри", що виникає від розпачу, для полегшення її страждань". Шлях Челії — дорога людини, що відчуваючи повну самотність і відчудження, в світі божевілля, несамовитости, глупоти й жадоби, йде від кола людей, що „роблять шум і думають, що вони говорять один до другого; що роблять міни, вдаючи, що розуміють один другого, — до самовідданої праці медичної сестри проти різних епідемій в джунглях, де вона й гине. Отже, шлях людини від розпачу до заспокоєння в праці, від недовір'я до людей до віри в призначення.

Тема віри в призначення порушується і в характері молодого кінорежисера Пітера Квелпе, в образі якого, Еліот показує людину для якої головним чинником життя її з'являється мета освоєння европейської культури (напр. будова кіноміста „Болтвел") для зросту американської.

На першому шляху людей „залишених самих собі при буденному житті" опиняється подружжя Чемберлен. „Я їх відіслав назад", — говорить Сер Генрі, полагодивши справу з'єднання Чемберленів. „Але куди вони мають повертатися? До їжі що засмерділася в їх коморах, до думок, що заплісніли в їх розумі! Кожен з них нездатний приховувати власну нечесність від себе самого, тому, що вона відома другому. Це вони не називають взаємною зрадою, але це є причина взаємного незрозуміння одного другим. Як люстро до люстра, в якому відбивається лише порожній гонор".. У цій порожнечі стандартного життя, зробленням фіктивної терпимости до самих себе й других — самозаспокоєння подружжя Чемберленів. „Наслідок вибору Чемберленів — вечір з коктейлем" — говорить про них автор п'єси.

Нарешті, драматург у „Вечорі з коктейлем" виводить характери Юлії Шитлвейт і Алекса Макколжі Гіббс, порожніх і нікчемних людей, брехунів і інтриганів, сліпих попихачів чужої волі.

Сказане щойно відносно драматургії Еліота, автор цих рядків в жадній мірі не розглядає, як щось стале й кінцеве. У даному випадкові проблемно „прочитання" п'єс його одним із глядачів і ніяк не більше. Жадних заперечень нема в тому, що інший глядач міг би допустити інше тлумачення, а і те, і друге розійшлося з тим, що хотів подати автор. Сам Еліот зазначав, що коли б „призначення п'єси дійшло до глядача таким, як він подав, вона уявляла б собою твір досить посереднім". Найголовніша цінність його драматургії та, що накреслені ним дієві особи викликають легко доповнення в уяві глядача. Це — перше. А крім того його драматургія концентрує в собі багато найкращих сторін **минулого** театру у формі сучасности. До неї можна повністю додати слова сучасного відомого американського драматурга Т. Уалдера, що „кожна людина, що колись існувала, відчувається нами, як існуюча знову. Минуле представляється сучасності". Додаю: для аналізи глядачеві, для поширення його світогляду.

Інж. АНДРІЙ КАЧОР

Д-Р СТЕПАН БАРАН

(Пам'яті Голови Виконного Органу УНРади та визначного громадського діяча й публіциста.)

В останньому часі невмолима смерть вириває з поміж наших рядів щонайкращих громадян і провідників нашого суспільно-громадського життя.

Згадаймо лиш таких визначних діячів, як проф. Дмитро Дорошенко, проф. інж. Ю. Павликовський, проф. д-р Є. Храпливий, проф. д-р З. Кузеля, а останньо проф. д-р Борис Ю. Іваницький — голова Української Національної Ради. До цих великих наших втрат треба додати ще одну, а саме: 4 червня ц. р. відійшов від нас д-р Степан **Баран** — голова Виконного Органу Української Національної Ради, визначний громадський діяч і знаменитий публіцист.

***

Д-р Степан Баран народився 25 січня 1879 р. в містечку Крукеничах, пов. Мостиська, в Галичині, де його батько був начальником громади. По закінченні народньої школи ходив до гімназії в Самборі, Перемишлі та Львові, складаючи в 1902 р. в Академічній гімназії у Львові іспит зрілости.

По матурі він вчиться у Львівському університеті (юридичний ф-т), який закінчує в 1906 р. Маючи знамениту пам'ять і охоту до науки, він рівночасно вивчає ще й філософію у Львівському, Берлінському і Віденському університетах, спеціялізуючись у суспільно-економічній та історичній дисциплінах. Суспільну економію С. Баран студіював у світової слави проф. Шмолера, а фінансове законодавство у проф. Вагнера (1909-10 рр.) в Берліні. Тут теж прослухав курс аграрної політики і статистики у відомого проф. Зерінга та курс соціології в Торговельній Академії у такого світоча як проф. Зомбарт.

Докторат правничих наук осягнув 9 березня 1909 р. у Львові, а абсолюторію філософського факультету в 1913 р. у Відні. Весною цього ж року він повернувся на сталий побут до Львова.

У вересні 1911 р. д-р С. Баран склав адвокатський іспит і відбував адвоватську практику в Бережанах, Камінці Струміловій, Копичинцях, Коломиї і Львові, де й відкрив власну адвокатську канцелярію в 1914 р., яку, з перервами у воєнні роки, вів до липня 1922 р. Пізніш переїздить до Тернополя, де вів адв. канцелярію до 1-го вересня 1939 р. Під час другої світової війни опинився в Холмі, де від листопада 1939 р. до літа 1944 р. працював як адвокат і нотар. Опісля враз із масовою еміграцією опинився в американській зоні Німеччини, де проживав від осені 1944 р. аж до дня смерти.

***

Свою громадсько-політичну працю д-р С. Баран розпочав зараз по матурі у 1902 р. Був він двічі головою студенського товариства „Академічна Громада" у Львові і референтом на всіх тодішніх студенських вічах і нарадах. За студенських часів належав до української Соціял-Демократичної Партії. Це були часи, коли соціялізм був дуже в моді і студенська молодь тих часів поклонялася йому так, як у 30 рр. націоналізмові. Одначе вже в 1907 р. бачимо його в лавах Української Національно-Демократичної Партії, яка в рр. 1919-1925 називалася Українською Трудовою Партією, а пізніше Українським Національно-Демократичним Об'єднанням (УНДО). У національно-демократичному русі українців західньоукраїнських земель д-р С. Баран відограв поважну ролю. Він уже від 1913 р. належав до т. зв. Тіснішого Народнього Комітету, а пізніше Центрального Комітету УНДО.

У 1913-18 рр. був секретарем Народнього Комітету екзекутиви Української Національно-Демократичної Партії і як секретар цього Комітету приготовляв і переводив з гуртом українських старшин переворот на західньо-українських землях 1 листопада 1918 р.

На початку першої світової війни був він членом Президії Головної Української Ради, а від травня 1915 р. членом Загальної Української Ради. Як представник Головної Української Ради відбув д-р С. Баран разом із послом д-ром Л. Цегельським восени 1914 р. дипломатичну поїздку на Балканський півострів (до Румунії, Болгарії і Туреччини), де перевів низку розмов в українській справі з державними керманичами і найвизначнішими політиками й журналістами тих держав. У висліді цієї поїздки появилося в світовій пресі багато статтей з мапами майбутньої української держави, що мало дуже велике значення для пропаганди української справи. Варто відзначити, що тодішний міністер війни в Туреччині, Енвер Паша, заявив обом нашим представникам офіційно, що й офіційне турецьке Телеграфне Агенство подало до загального відома, що Туреччина після виграної війни та розбиття Росії допоможе збудувати самостійну українську державу, до якої мав би належати й Крим.

У рр. 1918-1919 д-р С. Баран був членом Національної Ради Західньої Української Народньої Республіки, яка виконувала ролю парляменту, а також державним секретарем (міністром) земельних справ у першому уряді ЗУНР під проводом президента д-ра Костя Левицького. У тому часі він виготовив проєкт першого українського земельного закону, що мав розв'язати земельну проблему на західньоукраїнських землях.

Після заняття Львова поляками, д-р С. Баран якийсь час переховується серед знайомих, а потім переходить на територію опановану українськими військами звідки виїздить до Чехословаччини з місією виєднати допомогу зброєю і амуніцією для Української Галицької Армії. Виєднана допомога, на жаль, не дійшла вже до нашої армії, бо війська ген. Галлера виперли УГА за річку Збруч, перериваючи зв'язок із Чехословаччиною.

Від жовтня 1919 р. до половини липня 1920 р. д-р С. Баран був заступником голови Всеукраїнської Національної Ради в Кам'янці на Поділлю, яку очолював знаменитий правник Михайло Кор-

чинський. Тоді він виготовив проєкт Конституції Української Народньої Республіки, що й ухвалила Всеукраїнська Національна Рада. Трохи пізніше, вже на еміграції, у Тарнові, він виготовив другий проєкт Конституції Української Народньої Республіки, що був схвалений Державною Комісією, якої він був членом. У переїзді за кордон, у характері ревізора українських дипломатичних місій, поляки арештували його і відставили до військової в'язниці у Львові, на Замарстинові, звідки він вийшов по кількох тижнях на волю. З того часу д-р С. Баран вже нікуди не виїздить, а цілком віддається громадсько-політичній і економічній праці в Галичині.

**
*

Мабуть не всі українці знають, що д-р С. Баран був добрим економістом і знавцем еміграційних справ, а також головним ініціятором відбудови українського господарського життя в Галичині по першій світовій війні. Він належав до т. зв. першої бригади українських кооператорів, які пізніше під проводом інж. Ю. Павликовського відновили і розбудували так величньо українську кооперацію в Галичині у всіх її видах. Він був членом Організаційної Комісії Краєвого Союзу Ревізійного (пізнійшого Ревізійного Союзу Українських Кооператив — ідейної централі української кооперації) у Львові, яка діяла від грудня 1920 р. до половини 1921 р., тобто до часу оживлення, війною знищених, кооператив і скликання перших загальних зборів Краєвого Ревізійного Союзу, на яких обрано новий провід і намічено програму праці для економічної відбудови Галичини під покровом української кооперації.

Заслугою Організаційної Комісії Краєвого Ревізійного Союзу, до якої входили д-р С. Баран, інж. Ю. Павликовський, дир. Денис Коренець та Іван Филипович, було те, що вона при допомозі нарад, зборів і пресової пропаганди розбудила й оживила приспану ініціятиву українського громадянства в Галичині, яке в наслідок програної війни з Польщею заломилося, вишукувала людей і вказувала їм місця, де вони могли б розпочати кооперативну роботу, а найважніше дуже скоро зуміла знайти правне оформлення для кооперативного руху.

На першій громадській господарській нараді 10 грудня 1920 р. у Львові, яка була скликана з ініціятиви цієї Комісії, на пропозицію д-ра С. Барана, який був головним референтом наради, схвалено:

У кожному селі на західньоукраїнських землях зорганізувати українську універсальну кооперативу і назвати її „господарсько-споживчою кооперативою", з метою перебрати всі господарські справи села в свої руки;

Уложити негайно статут для цього рода кооператив так, щоб охопити кооперативним рухом консумційну, кредитову, рільничу і культурну діяльність села;

Організаційно пов'язати всі ці кооперативи членством у Краєвому Ревізійному Союзі, підпорядковуючи їх його ідейним, організаційним і ревізійним директивам.

Ця ухвала стала основою організації і праці повоєнної української кооперації в Галичині.

Д-р С. Баран виголосив теж головний реферат на перших повоєнних загальних зборах Кр. Ревізійного Союзу 10 червня 1921 р. у Львові, у якому між іншим особливо підкреслив, що на успіх можемо рахувати лиш тоді, коли в основу праці української кооперації поставимо засаду: творити нові господарсько-кооперативні варстати праці, потрібні для життя нашого народу, **власними силами, без чужої допомоги і чужого диктату.** Ця засада була зборами схвалена та переведена в життя і в ній крилася вся міць української кооперації в Галичині.

Д-р С. Баран був також одним із ініціяторів і викладачів Перших Кооперативних Курсів, що відбулися від 5 травня до 5 червня 1921 р. у Львові, на яких підготовано перші кадри організаторів і керманичів кооперативного руху в Галичині. Від проводу в кооперації відмовився, бо хотів присвятитися політичній роботі — головою Краєвого Ревізійного Союзу обрано на першому кооперативному з'їзді Антона Гладишовського, одначе, з причини недуги, він передав провід своєму заступникові інж. Ю. Павликовському, який вів українську кооперацію в Галичині аж до приходу більшовиків. Одначе д-р С. Баран ввесь час дуже близько співпрацював з провідниками української кооперації, допомагаючи їм пропагандою в пресі, живим словом на всяких нарадах і з'їздах, а також правними порадами та інтервенціями в різних польських урядах і соймі. Він був головним референтом у виготовленні першого зразкового статута для низ. кооператив. Крім цього, коли жив у Тернополі жваво цікавився долею Подільського Союзу Кооператив і працював в Українбанку, підкреслюючи на кожному кроці, що взірцево зорганізована українська кооперація — це єдина реальна охорона українського села перед занепадом і цілковитим зубожінням, чого так дуже бажав собі польський уряд.

**
*

Як адвокат д-р С. Баран належав до категорії наших найкращих оборонців у політичних процесах, зокрема відзначився в обороні членів Української Військової Організації (УВО) і Організації Українських Націоналістів (ОУН). Не було, здається, жодного окружного суду в Галичині, Холмщині й Волині, де д-р С. Баран не виступав би як оборонець у політичних процесах.

(Закінчення в наст. числі)

Ігор КАЧУРОВСЬКИЙ

**
*

Я зрозумів, що краще відійти,
І вийшов геть, у морок порожнечі.
А там лишились дам відкриті плечі,
Слизький паркет, і музика, і ти.

Ніхто мого відходу не помітить,
Ти не завважиш, що мене нема,
Бо вальс п'янкою млостю обійма
І стільки лямп у білій залі світить!

Я чую: серце стишило биття,
Бож тьма і холод — це найліпші ліки.
...Лишити все і відійти б навіки
У ніч, у порожнечу, в небуття.

С. ГОРДИНСЬКИЙ

ПРО ЗЕРОВА, ЛОБОДОВСЬКОГО ТА ЛОРДБАЙРОНА ОСЬМАЧКУ

Цих кілька слів писані не на те, щоб дискутувати з Тодосем Осьмачкою зприводу відомої його статті проти Ю. Лободовського, де він намагається доказати, що будьякі закиди в його байронізмі неправдиві, — пишемо це на те, щоб, просто, спростувати деякі зовсім неправдиві твердження нашого поета. А то дехто з читачів, не маючи під руками потрібної літератури для перевірки фактів, готов і справді повірити Осьмачці на слово!

Перше — характеристика Зерова і неоклясицизму. Осьмачка пише, що Зеров "у своїх дослідах з української творчости звертає увагу **тільки** на композиційні вузли інтриг, на уміння карбувати слово в сонетах і віршах. Для нього **цілковито байдуже,** якою емоційною силою живуть жерсонажі твору і чи вони (...) похожі на живих людей, і чи вірші зігріті почуттям" (підкреслення скрізь наші). Щоб переконатися, що це все не так, вистане переглянути "До джерел" Зерова (2-е велике видання), книжку, що її, як і інші твори Зерова, можна вже дістати і в американських бібліотеках. Ось стаття про Франка. Тут Зеров пише і про форму Франкової поезії — але на те, щоб оборонити її від закидів Ніковського і Дорошкевича і доказати, що їхні характеристики Франкової форми "похапцем узяті і сформульовані"; щоб це довести, він дає приклади, що Франко цікавіший і багатший за усіх своїх сучасників, що, наприклад, він краще за них зрозумів ліроепічне єство октави та силу дантівських терцин. Але всі ці справи у великій статті — побічні, бо Зерова цікавить що інше: мистецька ідеологія Франка, його етичні, проблеми, боротьба в поеті громадянина й людини, ліквідація духу сумніву і зневіри і те, чому "Мойсей" став **поетичним подвигом** Франка.

Подібний підхід у нього і до Лесі Українки. Формальний розгляд — тільки на те, щоб показати, наскільки Л. Українка переростала своє оточення, "убоге, безсиле, не розвинене естетично, не піднесене культурно". Але знову ж осередок статті творить перегляд світу ідей Л. Українки, її нова громадська психологія і передчування недалеких зламів. Зеров доказує, які стимули зумовлювали її поетичну форму, напр., що улюблений її засіб словесного турніру ("агонів"), типовий грецькій трагедії, був відзеркаленням політичних суперечок її доби, в яких вона брала живу участь, тобто, вони наснажували її емоційно. Отак Зеров скрізь шукає функціонального зв'язку ідеї і форми. У Куліша шукання нових поетичних засобів було відповідником його проповіді "культурництва", Самійленко виробив нове поняття **українського** гумору, що протиставився "силуваному і примітивному сміхові" та „вульгарній мові"; Олесь в обсягу громадської та інтимної лірики страждав на певну недостачу літературних ідей, а далі Зеров обороняє Рильського перед закидами "несучасности". Але те далеко виходить поза „тільки уміння карбувати слово в сонетах і віршах", що Осьмачка намагаєтьсся приліпити Зерову, як його провідну критичну ідею.

У своєму намаганні применшити значення неокласиків, Осьмачка зовсім не рахується з фактами. Він упевняє читача, що й формальні ознаки европейського мистецтва сприйняли наші неоклясики через Москву, "бо ж і 'Трофеї' Ередії вони читали вперше по-російськи, які були видані московським Держвидавом на початку 20 років". Усе це суцільна вигадка. Римську поезію Зеров знав не через Моску, а просто з джерел, а сонети Ередії почав він перекладати ще в 1921 '22 рр. і ті переклади появилися в збірці "Камена" в Києві в 1924 р., а російські переклади „Трофеїв" Ередії роботи Д. І. Глушкова вийшли друком у Ленінграді щойно в 1925 р. Отже, хіба не Зеров Глушкова, а Глушков Зерова читав наперед. Ми далекі від того, щоб посуджувати Осьмачку в злій волі і свойому перекручуванні фактів, — він просто жив і живе у світі самовитворених оман, викликаних його ставленням до органічно йому несприємливого стилю.

Ще гірша плутанина, як із Зеровим, вийшла в Осьмачки з Лободовським. Усі епітети, так щедро розкинуті Осьмачкою на адресу цього польського поета, ледве чи можуть правити за відповідь на характеристику його творчости, зроблену Лободовським. З тією характеристикою можна не погоджуватися, але важко в ній доглянути навіть тінь будьякої лайки чи бажання знецінити Осьмаччину творчість. У поглядах польського поета немає нічого такого, чого б перед тим не висловила сама таки українська критика. Наприклад, Юрій Клен писав у мюнхенській "Арці" (ч. 5, 1947) зприводу „Поета":

"Важко читачеві продертися аж до кінця крізь ті хащі Осьмаччиної поеми, важко тому, що натикаєшся, що не крок, на переплетене галуззя рядків і речень та на кострубаті пні і коріння важких синтаксичних нагромаджень і незграбні скелясті брили гігантських метафор, на яких знавець поезії, захеканий, все ж таки іноді перепочиває, оглядаючи пройдений шлях". І Клен пише про те, що Осьмачка "хаотичний зміст своєї душі пробував вкласти у строгу строфічну форму, але "хаос Осьмачки, силою його природних даних, назавжди лишиться хаосом, в цьому і сила, і слабість його. Поезії його — прекрасна сировина, з якої, праці доклавши, поет міг би щось зробити, якби відчув, де границя між величним і смішним..."

Нікому цієї характеристики і на думку не впадало розглядати як знецінення Осьмаччиної поеми. Але коли польський поет висловив думки подібні, Осьмачка розглядає це як напад на українську поезію.

Ціла спроба Осьмачки розглядом **одного** випадкового вірша Лободовського здескридитувати його як поета варта стільки, скільки варта була б характеристик творчости самого Осьмачки також на основі **одного** його вірша. Ніодної збірки Лободовського Осьмачка ніколи не читав, просто тому, що вони були видані в мінімальних накладах і належать до рідкостей, так що його поезій треба шукати по різних журналах. Але й тих Осьмачка хіба не знає, бо тоді б не міг промовчати цілого циклу українських поем Лободовського — ось як про голод в Україні, про отамана Лободу, про смерть Хвильового, про генерала Тарнавського, про повішених українців та про знамениту "Похвалу України", не кажучи вже про його першорядні переклади Шевченка та інших українських поетів. Зате Осьмачка намагається знайти в Лободовського нібито запозичення поетичних порівнянь від нього, Осьмачки,

хоч декамеронські образи, вжиті обома поетами — це загальне поетичне добро й оригінальними є тільки інтонаційно-словесні засоби, якими кожен з авторів оформив свій матеріял. (До речі, Тетмаєр також нічого не запозичив собі з української народної пісні, бо „стерти крила" і „отарти о вятр" значить зовсім що інше: „отшець сєн" значить „легенько доторкнутися.")

Ще нефортунніше пробує Осьмачка зробити з Лободовського представника якоїсь польської шляхетсько-панської літератури, що вимахує гарапником і з погордою дивиться на літературу українську. Все це нонсенс, цей комплекс абсолютно чужий польському поетові. Ще перед війною, коли Україна була гнана і зневажана всіма, хто цього хотів, коли ніхто чужий на українську справу не поставив би й шеляга, Лободовський присвятив Україні кілька своїх поем такого рівня, що на них здобувся мало хто і з поетів українських. Після ж війни, коли стався великий історичний відплив польщини з українських етнографічних земель, він, замість погрожувати, що перевішає всіх гайдамаків (що ще досі є мрією багатьох поляків), пише свою "Похвалу України", поему, у якій себе називає її сином, на що він має право своїми родовими зв'язками з нашою батьківщиною.

Словом, Осьмачка в комплексі Лободовського зовсім не орієнтується. Тимчасом Лободовський це вийняткове явище польської літератури, він бо перекинув ідеальний міст між двома народами саме в хвилину, коли ці народи, фізично і психологічно, були найбільш розділені. У висновку вийшла глибока і трагічна творчість польського поета, який сам свідомий того, що він "роздертий навпіл" між двома батьківщинами. Коли б в українській поезії не було Осьмачки, було б кільканадцять інших поетів його заступити, але єдиної і виключної появи Лободовського заступити немає ким, просто тому, що його творчість є результат довговікового трагічного співжиття українського і польського народів на звороті історії. А такі кульмінаційні пункти в історії трапляються рідко.

Ніхто не думає применшувати значення оригінальної Осьмаччиної поезії ні заперечувати глибину його душевних переживань. Проте літературний критик не може не брати до уваги факту, що вага і ширина почувань надто часто переростають його спромогу висловити їх і це, у висновку, дає нераз зм'яті і хаотичні строфи. Найбільші формальні свавільності Байрона чи Словацького все таки можна перекласти на українську мову, але ледве чи дасться перекласти Осьмачку на мову англійську чи польську. Власне, епохальним здобутком неоклясичної школи було те, що вона виробила норми бездоганного поетичного стилю. Її великий поетичний досвід можна сьогодні вважати вже етапом проминулим, але він став уже настільки самозрозумілою вартістю, що її не може не брати до уваги ніодин сучасний поет.

Накінці хотілося б сказати кілька слів про недопускальність читати "Слово о Полку" за російською вимовою, як це робить Осьмачка: „труби трублять в Новеграді". В оригіналі є "Новъградъ", і коли б навіть припустити, що церковно-слов'янські тексти читано в Україні за болгарською вимовою (російська була out of question), то ледве чи це могло мати примінення в творі, який церковним не є. Бо, щоб бути послідовним, Осьмачка мусів би читати і "на Каялє рєце" і навіть чисто народне слово „цвілити" як "цвєліті". Глибока народність "Слова о Полку" ледве чи допускала б таке ламання українського язика. А й кому не вивертає шлунок коректура шевченківських текстів у більшовицьких виданнях з соковитими "достойно-пєтая" і „розтлєнная земля"!?

Юзеф ЛОБОДОВСЬКИЙ

Похвала Україні

I.

Тобі, Україно, співаю, тобі ці похвали
в піснях, що чарівно шумлять, наче хвилі, що
зарокотали
тужним голосом, словом дзвінким, розбурханим ритмом.
Як крила, що в неустанну тріпочуть молитву, —
віддих твоїх вітрів засмаглий, пахучий;
як над тобою громи — громи тисячкінно гримучі;
жевріеш у сріблі зір, мов візантійський образ,
гарячкою палиш уста, і любов твоя дика, недобра,
синів чоловічих жене у тривогу бурі і вихру.

Голоси, що гудуть над тобою, в серцях нам іще
не затихли,
бунт і опір зустрівши, кличуть схопити меча.
Ось пишно на губи лягає мови твоєї парча,
дзвінкіші від міді Горація плинуть пісні твої,
Опадають ритмічніш, ніж куті в мармурі шати,
в звуках тих розкидаєшся вся, і мужицька,
й по-панськи багата,
і не знаєш, осліплена світлом: це троянди чи солов'ї?

Тебе медомолочна, і бурякова й пшенична,
тебе хвалю, Україно, щоденна в муці одвічній,
заплакана сирото мачухо власним дітям,
салдатко, в касарнях чужих кольбами штовхана й бита,
складаю тобі, що від літ так голосиш в нестямі,
цей ритмом крови моєї виколисаний гексаметр.

Нащадок твоїх синів, що, смаглі, із степу прийшовши,
віддих його принесли на шляхетське Мазовше,
і в вияловілі піски — не чорнозем — вструмилися
кров'ю,
зриваюсь на голос твій з невтишеною любов'ю
і піснею повертаюсь, тривожний, тремкий, як немова:
— Будь, отчизно моя найперша,
поворотна отчизно, здорова!

II.

Наслухують господарі, за махоркою серед акацій:
хвилину тиша триває, аж хору озветься гук,
ще десь дівчина перебіжить, дикого степу Ґрація:
що тоді ти? — Мелодії звук!

На серця упаде Мелодія, іскор викреше гнів,
зініці розкриє ширше, збудить заклять примару,
в кузнях свячені ножі з твоїх лемешів —
чим тоді? — Кров'ю, пожаром.

Нічні мелодії стихнуть, кров охолоне в грудях,
солов'їні горляночки місяць замінить у флейти
натхненні,
на світанні зеленіша станеш, як виноградна Бургундія,
полум'яніша від Андегавенії.

Сонце ще є — зброеков старезний, цупкий
що чорну руду землі перековує в злото пшениці,
на темну бронзу твій вітер осмалює лиця,

і горді, як в сокола, очі мають твої юнаки.

І, мов би визив степам, церковне барокко
вдаряє в небо, могутнє, наче Осанна,
просторами стягів твоїх злотосиніх плине широко
дика музика, тугою п'яна.

Защо ж тебе перед світом хвалити ще далі?
Благословеннішу землю знайти понад тебе несила
тоді, як пливуть голоси в пісень твоїх інтервалі,
мов архангельські крила.

Мов три Маги святі, Полудне, Захід і Схід
зносять вугілля і сіль, манґан, залізо і цину...
Ах, може багатства ті всі якраз не дають цей світ
змінити їм в Україну!

III.

На листках цих блідих, що дано їх не всім прочитати,
в здавлених цих словах, сповнених гімну й молитви,
з правом, законом своїм, живе Держава багата,
на нові готуючись битви.

Змовники там на нову все збираються раду
і духи крилаті злітаються в мене на віче,
і янгол, осміяний вами, приходить, як амбасадор,
Божий посол, тож і з гордістю, більшою вдвічі.

Зате, що підніс я в хвалі те, що знало у вас лиш наругу
і славу тих, хто в неволі, без страху визнав,
немає нікого між вами, хто мав би більшу заслугу,
щоб його назвала отчизна.

Владарі всі дочасні, що присуд їм виніс час,
з серцями, які не спалило причастя духа,
ось в похвальних моїх словах,
всупереч вам і без вас
родиться Унія друга.

IV.

Пірваний вихром призначення, батько колись мій спочив в чорній козацькій землі, серед спечних Кубанських степів,
прахом сплативши борг емігрантській країні.
Так я до сивих порогів вертаюся піснею нині,
вдаряю в трун спорохнілих суки ґудзуваті,
мов би хотів я дві батьківщини об'єднати
веселкою перемир'я, хоч сам — роздертий навпіл.

Але ти, Україно, листків цих сердечний біль,
листків, що універсалом бути хотіли б
а відлітають під вітром, мов голуби білокрилі,
колись, як щасливіші дні у твій край завитають,
прочитаєш, як в мить перед боєм молитву читають,
і сином признаєш своїм, як не нині — в прийдешніх днях,
поета, що ляхом був, та славив тебе в піснях.

Переклав **С. Гординський**

Примітка перекладача: Юзеф Лободовський — один з передових сьогочасних польських поетів молодшої ґенерації. До війни видав він кілька збірок поезій м. і. "Розмова з отчизною" і „Демонам ночі". Обидві збірки багаті українськими мотивами, згадаємо такі поеми як „Ніч на Волині", "На смерть повішених українців", "Пісня про голод", „Вільна земля", „Кінь отамана Лободи" і ін. Власне, отамана Лободу вважає поет своїм предком, і атавізм походження та прожиті в Україні молоді роки витиснули свою незатерту печать на змісті і стилі його поезій. Можна його вважати чільним представником тієї "Української школи" в польській поезії, що її започаткувала в першій пол. минулого століття поезія Мальчевського, Залеського, а передусім Словацького, з романтизмом якого в Лободовського багато спільних рис. Поет сприймає Україну більш стихійно-біологічно, а менш як момент історичний, і це є, власне, той відступ, що ділить його від поетів українських, у свідомості яких Україна вже оформилася з первісного хаосу біологічних сил у ту будову, що її називаємо державою.

НОВИЙ ТВІР М. РИЛЬСЬКОГО

У "Радянській Україні" від 14. 6. 53 р. видруковано цикл поезій М. Рильського "Над Дніпром", датований травнем 1953 р. Цикл складається з семи поезій наскрізь пройнятих "вірноподданою ідеологією" і огидним приниженням, яке доходить до самознищення людини, перед "старшим братом". Нам здається, що це найгірше за все, що досі написав М. Рильський — навіть за його відому "Пісню про Сталіна". Ось для прикладу строфа з поезії "Переяслав Хмельницький":

Коли Богдан до Олексія
Статечних посилав послів, —
Москва, Велика Русь, Росія
Молодших обняла братів.

Та не тільки змістом, а й формою цей цикль бажає багато кращого: в цьому циклі читач не зустріне жодного оригінального образу, жодної свіжої рими. Ой, не гаразд, видно, в Україні, коли "партія і правітельство" змушені домагатись таких "поезій" навіть від Рильського.

Щоб дати читачеві уяву про цей твір, передруковуємо тут одну з кращих поезій цього циклю, даючи читачеві змогу самому судити про найновіші "осяги" нашого великого поета.

Максим Рильський

ЛІРИЧНИЙ ВІДСТУП

Я чув зозулю й солов'я, —
Це, звісно, речі старовинні...
Та нагорода в тім моя,
Що перший я почув їх нині.

Я бачив дівчину... І це,
Звичайно, теж ніяк не диво.
А тільки ж як її лице
Було освітлене красиво!

Фіялку я знайшов... Вона
Була, як і годиться, скромна, —
А в ній відбилася весна,
В роботі творчій безутомна.

Он працелюб-деревоклюй
Поважно сів на древню іву...
Іди, художнику, й малюй,
Устань, поете, і оспівуй!

Петро ВОЛИНЯК

Від Торонта до Винніпегу

Сідаючи за стіл писати оцей репортаж, я мав одне бажання: написати чтиво, яке б ні в якому разі не відгонило писаниною, створеною якщо не "по заданію влади й партії", то все ж таки "по заданію" отої невидимої й непереможної сили, яка панує над душею бідного еміґранта, заставляючи його писати не те, що він бачить і що він хоче, а тільки те, що "годиться", те, що "принесе користь визвольним змаганням". Цей обов'язок гнітить нашу еміґрантську душу, робить її нудною й нецікавою, або, говорячи чіткіш, не дає змоги тій нашій душі виглинути на світ Божий.

Я вже наперед передбачаю невдоволення багатьох своїх читачів, але я з того великої трагедії не роблю бо знаю істину: "ще ся той не вродив, щоб усім догодив", як кажуть наші п'емонтці. І оце слово "п'емонтці" я не говорю з іронією, але лише з наміром завоювати симпатії своїх ультрасоборних читачів... А щоб завоювати симпатії ще й іншої частини читачів (традиції ж чоловік тримається, гей!), кажу: Господи, благослови в добрий час почать, а ще в кращий кончить, і сміло починаю цей перший розділ, що зветься:

ПАНІКА ЗА ЗВИЧКОЮ,

з якого читач довідається, як людина, опікшись на молоці, й на холодну воду дмухає...

Але на початку, мабуть, треба відрекомендуватись. Отже, дорогий читачу і ти прекрасна й мила читачко, їду я не куди небудь, а у Винніпег — територіяльний пуп землі канадійської і разом з тим місто, що п р е т е н д у є (на велике розчарування старих канадійців підкреслюю це слово) на затримання своєї монополії на культурне й політично-громадське життя українців Канади. І їду я туди не на "ґудтайм" і не на "тарибари" з приятелями чи знайомими за доброю чаркою, а на четвертий конгрес українців Канади, себто на Всеканадійський з'їзд тієї частини моєї прекрасної молодої нації, яка оселившись тут, між двома океанами, як би там не говорили наші в'їдливі, як осінні мухи, скептики, все ж таки є єдина, є творчо-діюча і на мій скромний погляд є дуже помічна нашому страждущому народові.

І їду я туди, звичайно, не від "Нових Днів", бо ж велика істина, що також "ще ся той не вродив, щоб на редакторстві хоч дорогу заробив..." А їду я на конгрес від такої собі молодої симпатичної (не хмуртеся — то моя приватня думка, якої я нікому не накидаю!) СУЖЕРО (Союз українців-жертв російського комуністичному режиму). А раз так, то маю перш за все виконати обов'язки, які на мене наклала ця організація, а тоді вже подбати й про свої особисті справи: бодай написати репортаж для "Нових Днів".

У Торонті вже кілька тижнів почувається велике зацікавлення конгресом. Тут іде полеміка в пресі, обговорюється справи конгресу на зборах і на засіданнях різних організацій, активно діє міжорганізаційна взаємна розвідка, щоб знати наміри свого "ворога". Майже кожна організація посилає своїх делегатів. Я їду сам, бо решта делегатів моєї організації має бути з Винніпегу. Тому я радо пристаю на пропозицію свого приятеля, такого собі симпатичного безпартійного члена УНО, д-ра Мужа, їхати разом з ним і з другим моїм приятелем, також безпартійним членом УНО, п. інж. Марком, з яким я ще не так давно мав досить гостру перестрілку в "Нових Днях". Це тим більше приємно, що ці двоє моїх давніх приятелів можуть бути моїми тактично-політичними союзниками на конгресі.

Їхати мали в суботу вечором, але коли я потелефонував до д-ра Мужа в день від'їзду, то почув від його дружини, що "мій муж, д-р Муж, і інж. Марко сьогодні не їдуть, бо нема квитків — уже всі розпродані". Була ця вістка мені ніби грім серед ясного неба. Раз що ламається плян, бо їхав я на два дні раніш, щоб: 1. Зорієнтуватись у політично-тактичному плетиві конгресу (офіційний же я делегат!), 2. Побачитись з своїм численними приятелями і дуже нечисленними, але впертими противниками у Винніпезі, більшість яких я ніколи у вічі не бачив, 3. Поладнати деякі свої торговельні справи з книгарнями. Отже, ламається весь плян! А крім того мені нагадалося моє щасливе й радісне життя в безклясово-комуністичній системі, де проста смертна людина часом легше спроможеться заслужити якогось ордена, як купити квиток на поїзд, або, купивши його врешті, сісти в той поїзд...

Вражений такою вісткою, я кулею вискакую з хати і мчу на станцію. Виявляється якась дивна непоінформованість пані Муж, бо квитків є рівно стільки, скільки ви маєте грошей, щоб їх купити!

— Ах, ті жінки! Вічно паніку роблять, — думаю собі про пані Муж. І щоб помститися їй за цю даремну тривогу, я вирішую зрадити її чоловіка і їхати сьогодні ж таки з генералом Садовським, який тут же бере квиток переді мною.

Врешті 12-та година ночі. Виходжу з станційного будинку на перон. Знайшов свій вагон. Коло нього надзвичайно ввічливий провідник, який, зовсім без потреби, висаджує мене на східці, бере мою невеличку валізку і садовить мене не моє місце. Ані хвилювання, ані небезпеки на якусь неприємність, яка чигає на кожного пасажира в країні будованого безклясового суспільств! І мені мимо волі нагадались оті "золоті часи юности", коли то мандруючи, я міг сказати словами І. Сенченка з його чудового літературного репортажу "Подорож до Червонограду": "Біля вкзалу я нарахував 15.000 народу, 68½ тисяч клунків, валізок, узлів... Проклять я не підраховував, але їх було не менше мільйона."

Здається дуже промовисте визначення, але це ще далеко не все, бо „Ви не знаєте харківського вокзалу, — пише Сенченко далі. — Це тільки почалось, бо попереду було пекло, якому є лише одне назвисько — харківський вокзал."

Нічого подібного в цій капіталістичній країні я не побачив і мені стало... сумно!

— Що то за країна, що то за поїзди, коли отак доїдеш до самого Винніпегу і не матимеш ані пригоди, ані неприємности, ані нічого цікавого! Так чого доброго і враження ніякого не матимеш, — подумав я розчаровано.

І тоді я пригадав дальші Сенченкові пригоди: „І ось, зрештою одержавши квитки, ми біжимо назад,

на вокзал, перелітаючи за найменші уривки часу сотні східців нашої, найкращої в Союзі, станції. Біжимо — просто, ліворуч, праворуч, потім угору, вниз, де, прорізаючи пробку з живих пишних гірлянд прекрасних дачниць і дачників, вискакуємо на платформу, що містить у собі ще три, п'ять, шість тисяч люду столиці."

І врешті щасливі письменники щасливої країни будованого соціялізму, осягають мети, бо, як свідчить Сенченко — "вигукуючи їм (тобто не дуже то ввічливим кондукторам. П. В.) у тон, плигаємо на східці вагону, плигаємо на голови, на ноги громадянам Української Соціялістичної Республіки, на руки красуням столичного міста і, собі на радість, як це не дивно, лише 194 вскакуємо до вагону, де моментально побачили красуню-мерефянку (виявилось згодом) і двоє місць біля неї. Ми впали разом спочатку в обійми красуні, потім на свої місця і..." Але урву я цю розкішну цитату з того розкішного твору, хоч бачу вже нахмурені обличчя моїх читачів і читачок: обірвав, мовляв, на самому пікантному місці, щоб інтригувати читача.

Ні. Я обіцяю ще вернутись до Сенченка і до його надзвичайної мерефянки в тому розділі, у якому я говоритиму про любов і її стилі, про жінок і їх категорії. А зараз я тільки хочу поскаржитись читачам, що я нічого подібного до Сенченкового в Торонті не пережив, хоч виряжався я на тисячі кілометрів, а Сенченко з Первомайським лише на 70-75... Ніяких вражінь я не одержав, бо я був у вагоні не 194, а лише дванадцятим. Ніякої прекрасної не тільки мерефянки, а навіть гамільтонки я у вагоні не зустрів, отже, й падати в її обійми я не мав жодної нагоди. Крім того, Сенченко був лише письменник, а я ще й редактор. Себто, Сенченко міг уволю захоплюватись прекрасними мерефянками, а я про конгрес думати мушу...

І я щиро завидую Сенченкові. А коли понад поїздом понеслись якісь вигуки кондукторів і поїзд рушив без традиційного вже для нас третього дзвінка, без сюрчка головного кондуктора й без бадьоро-позивного "У-у-ух!" з паровозу, то я зовсім засмучений став коло вікна вагону і з нудьгою вдивлявся в світляні реклами Торонта.

Та на душі все таки був смуток. Отой приємний смуток, який опановує вас, коли ви пускаєтесь у далекі невідомі мандри. Але хіба смуток і радість не діти одного батька-матері?...

Та досить і цього. Я хочу змінити вже тему і запропонувати своїм читачам новий розділ, з отаким собі, як любить висловлюватись відомий нашим читачам наш співробітник Б. Сивенко (безнадійний шукач золотої середини між прихильниками клясової й безклясової України) "кучерявим" заголовком, що зветься:

НЕ ВОГНІВ НАШИМ БЕЗКЛЯСОВИКАМ ТА ІНШИМ КОМУНІСТАМ БУДЬ СКАЗАНЕ...

Це — цілком політичний розділ, з якого читач довідається про державу для людини і людину для держави.

Але на початку одне попередження: отже, любий читачу і ти мила читачко, коли хтось запевнятиме вас, що Волиняк українець чи канадієць, то ви йому не вірте. Волиняк ні се, ні те — він клясичний емігрант. Тому він двоїстий: душа його в Україні, а тіло в Канаді. Тому у кращому випадкові він мусить обов'язково порівнювати Канаду з Україною і навпаки, а в гіршому — стогнати й нарікати на Канаду, оплакуючи втрачену й дорогу його серцеві Україну.

Так і тут. Я порівнюю українські й канадійські поїзди. За квиток до Винніпегу я заплатив 34.75 дол. За спальне місце у м'якому вагоні я доплатив ще 7.30 дол. Таким чином я, щоб їхати найкращим поїздом з найбільшими вигодами доплатив о д и н р а з приблизно п'яту частину вартости звичайної подорожі, призначеної для найбідніших громадян держави. Щоб дійти до цього ступня в Україні я мусів би доплатити 6 разів: 1. Доплатити за пляцкарту сидячу в твердому вагоні (себто мати запевнене місце для сидіння, бо в противному разі я їхав би вчепившись на східцях, чи стоячи у вагоні), 2. Доплатити за пляцкарту лежачу у твердому вагоні (мав би право лежати на вузькій голій дошці), 3. Доплатити за скорість поїзда, 4. Доплатити за сидячу пляцкарту у м'якому вагоні, 5. Доплатити лежачу пляцкарту у м'якому вагоні, 6. Доплатити за постіль, яку мені видали б брудною й зім'ятою раз до кінця подорожі. Як бачимо, аж шість доплат! А це значить шість різних кляс пасажирів у безклясовій країні будованого соціялізму, порядки й систему якої збираються зберегти й удосконалити ще далі (щоб довести бодай до 26 різних кляс пасажирів!) наші ультрареволюційні й ультрапатріотичні безклясовики. Правда, що вони дуже мудрі й щирі патріоти?... І я так думаю. І тішусь, що бодай у цьому питанні я з своїми читачами не маю розходжень.

Якби мене хтось запитав, яку категорію канадійців я найбільше люблю, то я б, не задумуючись, відповів: поліцаїв і залізничних кондукторів. Справді, канадійський поліцай робить дуже симпатичне враження навіть на українців, які привикли в кожному поліцаї й поліційному аґентові бачити свого ворога, схильні вбачати в ньому останнього хама, оборонця ворожої їм окупаційної влади. Так було на сході і в центрі, так було й на заході. І признаюсь щиро, що перші роки мого перебування в Канаді, я при зустрічі з поліцаєм з огидою й осторогою поглядав на його і смиренно переходив вулицю, намагаючись обминути його якщо не десятою дорогою, то бодай третьою чи другою. Потім я привик його поважати. Знаєте за що? А за те, що він до мене за п'ять років мого побуту в Канаді ще ні разу не обізвався і ні разу на мене не подивився! Хоч стояв десь завжди чи проходжувався по вулиці з виглядом, який говорив: я все готовий служити вам, служити денно й нощно, в кожній потребі. Але я такої потреби ще не мав, і цим вони мене, так би мовити, завоювали.

Те саме й залізничний кондуктор: якщо ви сумніваєтесь, що в Канаді справді є ввічливі й делікатні люди, то поїдьте поїздом — побачите, що ви помилялись. Кожен кондуктор — ваш найувічливіший слуга, хоч кожен кондуктор в окупованій Україні — є ваш ворог і співпрацівник НКВС. І там ви його боїтесь, а тут ви його любите.

Є тут і вагони-ресторани, але тут справа уже не така приємна, як з поліцаями й кондукторми: у нас таки (бодай у часи НЕП-и) було значно краще. У Канаді у вагоні-ресторані матимете сухий англійський "сервіс", багато посуду, видасте багато грошей і матимете погану (стандартну, й нудну, як соціялізм) страву, якою ви не наїстесь, а напхаєтесь, бо смакує вона українцеві точно так, як котові варена цибуля.

А в нас!.. Як ото сядеш було в скорий поїзд Київ-

Баку чи Москва-Ташкент, та як зайдеш з кимсь симпатичним у той вагон-ресторан, та як подадуть тобі борщ український чи борщ флотський, та ще щось м'ясне, та ще грибки мариновані, та ще й ікру і всякі інші найкращі в світі речі, та коли поставить офіціянт перед вами "графінчик" доброї зубрівки чи спотикачу і дві тонких чарочки, то вам стає так приємно й радісно, що ви забуваєте не тільки за вашу соціялістичну родіну, де "так вольно дишет человєк", а забуваєте навіть і за вашого „любимого штурмана соціялізму". І ви тоді їхали б, їхали б до безконечности, не бажаючи зупинятись не тільки на полустанках соціялізму, а навіть і головну станцію комунізму хотіли б проскочити...

Вибачте мені, що нагадав вам ці милі речі. Знаю, що у вас щось стискає під горлом і вже котиться слина, бо ви цього, — і я нещасний! — не тільки давно не їли, а вже давно й не бачили, і над вами, як і надімною тяжить смердюча, як карбовка, кока-кола і гидкий, як підошва старого черевика, гатдогс чи гамбургер...

Іще одна неприємність чекає вас у вагоні канадійської залізниці: не відчиняються вікна. Ще простому смертному, то воно сяк-так — витримати можна. Але я собі думаю, якби почувала себе поетка Діма, їдучи два-три дні у такому вагоні: адже вона й вітер — нерозривні частки одного, одної істоти.

Чи ви пам'ятаєте її, читачу? Якщо ні, то я вам нагадаю:

За плечима вітер, — ніби крила.
Ноги ледь торкаються трави...
Чи не я це птахом пролетіла
І гукнула вітрові:
— Лови!

Вона, оця оригінальна поетична "літунка", мабуть, почувала б себе в канадійському вагоні так, ніби її крила відрізані і порозвішувані по стінах, і їй не вдався б жоден з її „вітряних" віршів.

Але все ж таки і тут про потребу подорожуючого подбано: у вагоні є добре діюча вентиляція, яка хоч і не дає приємности відчути живий вітер, добре освіжає повітря, не пропускаючи до вагону пилюки, яка таки добре дається в знаки по наших вагонах.

І зваживши оці всі прикмети, добрі й погані, канадійського способу життя (вибачте за цей гидкий втертий стандарт, але іншого коротшого й чіткішого визначення я ще не знайшов) і сівши на м'якому дивані любуюсь канадійським краєвидом і записую в свій записник: Благословенна будь, приватна ініціятиво — ти бо єдина улегшуєш й уприємнюєш мені життя. Ти служиш державі через твою службу людині, а не навпаки, перетворюючи людину в державного раба!

І тоді мені стало сумно, мені стало боляче, що серед нашого п'ятидесятимільйонового народу є ще пара сот отих нещасних пропагаторів безклясовости (різних форм і напрямків), які такі нещасні, що не мають очей, щоб бачити, вух, щоб слухати, розуму, щоб думати, і совісти, щоб не старатись затримати над нашим народом ярмо, ім'я якому — соціялізм.

Я бачу, що мій поганий настрій передається моїм читачам, а понеже „Нові Дні" не суть ні органом, ні власністю якоїсь партії чи громади, а таки приватною ініціятивою, завданням якої є тільки служити Людині, у данім випадку тобі, мій хороший читачу, і тобі, моя мила читачко, то спішу змінити тему і перейти до третього розділу —

КАНАДІЙСЬКА ЛЕДІ І НАША ПРЕКРАСНА МЕРЕФЯНКА, —

у якому читач матиме змогу познайомитись ближче з прекрасною мерефянкою І. Сенченка і подумати над тим, де є таємниця жіночого щастя і чи то справді велика приємність цілуватися на вулиці і в трамваях.

І пише І. Сенченко далі отак:

"— Досить! Тепер ми сидимо. Правда, Льоню?!

Льоня, проте, цілком байдуже вислухує зідхання моєї позапартійної душі і, примруживши очі, вже запитує, чому так сміється красуня-мерефянка. Жвава красуня, в червоній хусточці, з червоними щічками, такими ж губами і, на диво, д и н а м і ч н и м и очима, очевидно, звичним, але красивим рухом одкидає свою голівку назад, примружує чортинячі очі свої і, ледве збільшивши декольте, відповідає:

— Сміюся? Чому сміюся! А чому ж мені плакати, коли моя крихітка (річ іде про мого друга) така чудесна, а, крім того — на цьому світі, в цій метушняві, так приємно жити, так хочеться радіти, плигати й веселитися, — що, словом, вона не має жодної причини не поцілувати, наприклад, хоч би Льоню з радощів і з того, що він кучерявий і такий струнký і такий приємний, і ще з того, що тепер не повинно бути жодного сумніву, бо ми всі вже сидимо, і хай на тонкі струнки мінору плачуть ті, хто збирається кинутися під колеса потягу, не знайшовши можливости кинутися в нього, — кинутись сюди на лавку, назустріч непередбаченим і тому таємно-красивим пригодам.

Вона кокетувала, ця червона хусточка, сміялась, червонілась — і сміявся й червонів увесь вагон — усі 157 мужчин і 249 женщин; перші тому, що так далеко сиділи, стояли й гинули від червонощокої, найпрекраснішої, найвеселішої женщини, другі — від задухи й від задоволення, що потяг швидко вирушить і на станціях —

першій, другій і третій —

вони будуть мліти і з надхненням помирати в обіймах своїх мужей, коханців і їхніх друзів.

І в цей вечір і я, і мій струнký, юний друг мали можливість цілковито переконатися, що то за чудесна річ веселість, життєрадісність, радість і взагалі всі атрибути творчого мажору!

— Чорт забери, які повнокровні, вирізблені за найкращим полтавським зразком, руки, які коліна, монументальні і круглі, яка голубина ніжність і відвага в юних персах! Які очі і плечі, який язик, що, безпосередньо сполучаючись із загадючинами мозкової лябораторії, ллє хвилі пекельної радости в усе, що живе і не позбавлено здібности — чути, бачити, божеволіти.

— Як вас звуть? — запитався Льоня, запитався я і ще 157 людей нашого полу, а вкупі 238 очей і 1100 зідхань.

Ми всі сиділи, стояли, божеволіли навколо й не чули, як летить потяг і ті скупі хвилини, що залишились до Мерефи.

— Як вас звуть — і ближчі десять мужчин узяли кожен по одному її пальцю, кожен по клаптику їхнього тепла і всі почули артеріями й купами нервів —

— Любов!

І хто міг не повірити цьому?!

А потім нагло заблискали вогні, і кондуктор щось

промимрив про квитки. Його, звичайно, ніхто не чув.

— Я тут устаю.

І ми 157 простягли їй свої руки.

— Ой, як багато! — загукала вона. — Як вас багато! А мені треба лише одного..."

Так писав І. Сенченко в своїй „Подорожі до Червонограду". І так не можу написати я, з своєї подорожі з Торонта до Вінніпегу. Бо Сенченко це бачив, а я цього не бачив.

Якийсь квашений скептик може сказати: "Ет, видумки! Плід письменницької уяви, а не прекрасна мерефянка!" Але так може сказати лише скептик, себто людина хвора, або людина, якій не дано бачити, бо у нас на кожній вулиці, на кожній станції, в кожному вагоні ви могли зустріти щось цікаве, оригінальне, свіже. Ви могли в нас зустріти очі, які блищать або радістю, чи смутком, ненавистю чи покликом і обіцянкою... Тут же, за п'ять років мого перебування в Канаді, я ще не бачив жіночих очей — тут тільки сірий невиразний і нічого не промовляючий очний стандарт, який вам нічого не скаже про людину.

Пригадую собі як Месменд в одному з своїх репортажів в "Українських Вістях" (Ульм) розписувався на всі лади, що американська жінка найщасливіша в світі. Які ж атрибути її щастя він вишукав? Їх було кілька: 1. Чоловік миє їй посуд, 2. Чекає на неї в авті годинами, коли вона піде пити пиво, 3. Вона має змогу вживати парфуми навіть цілими фунтами...

Це пише новоприбулий українець. Як бачимо дуже мало для того щастя, якого людство безнадійно прагнуло від початків свого існування аж до сьогодні, треба. Але я хотів запитати того журналіста: а чи бачили ви людину в очах американки? І чи пробували знайти її?..

І той репортаж Месменда мене двічі дивує: раз — як людина у вільній країні конче хоче бути "подхалімом", і два — як така культурна газета, як "Українські Вісті", такі речі може друкувати?

Правда, й Месменд добачає стандартизацію облич американських жінок, але пояснює це тим, що американка з дитинства вже відвідує косметичні заклади, які, так би мовити, витягують з її обличчя характер і особистість. Це, звичайно, правда: найкращі губи і найкращий колір обличчя можна знищити мальовилами. Врешті, найпишнішу й найкращу брову можна висмикати чи зголити і замість неї намалювати бридливий мишачий хвостик, що залюбки й роблять тут доньки наших колгоспників і львівських та коломийський міщан. Але як можна устандартити око? Як з нього витягнути життєрадісні тони, якщо вони там справді були?...

Тиждень тому був у мене один мій приятель з США. Він сказав так: "Заробляємо скажені гроші. Вам у Канаді навіть і не снились такі заробітки. Живуть наші люди не добре, а прекрасно: мають хати, розкішні авта, багато мають свої крамниці, підприємства. Але людини в США вже нема — вона перетворилась на досконалий автомат для роботи й "гудтайму". Мені здається, що в Канаді ще частково збереглася людина."

І справді: чи не в цьому найбільша небезпека Америки? Чи не знає історія кляс і суспільств цілих, які згинули від надмірного добробуту?

Є щось, що різнить нас, українців, від західнього світу, особливо від американців. Дехто з нас намагається цієї різниці не бачити, або коли й бачить, то робить все, щоб загладити її.

У своєму репортажі про Париж Гр. Шевчук писав у "Нових Днях", що в Парижі цілуються на вулицях, у трамваях, у кінах... Але це, мовляв, ніяка розпуста — це від великого кохання, яке нічого й нікого поза собою не бачить... Я майже вірю Шевчукові, що це не розпуста, але саме в цьому поясненні я схильний бачити підсвідоме намагання стерти різницю між нами й людиною Парижу. Подібне спостережете і в Канаді. І я ніяк не пояснив би це якимсь надмірним коханням, а тим більше не животворною любов'ю. Це скорше відсутність не тільки любови, а й усякого, навіть дуже мізерного, кохання. Це наслідок втрати смаку й почуття краси, це наслідок пересиченості життям і перевтоми від життя, я б сказав навіть від бесилля тієї краси прагнути.

Сенченкова прекрасна мерефянка теж поцілувала Льоню Первомайського. Але це не був ні паризький ні канадійський поцілунок на вулиці чи в трамваї: о, ні! Це не була перевтома, а це було б а ж а н н я, це був п о к л и к у невідоме й прекрасне, у якому, — зараз же за поцілунком, — "вона зникла... захопивши з собою наші серця і голови".

У цитаті з Сенченка я свідомо підкреслив слово "динамічними" (очима). Поминемо те, що для письменника такої свіжости, сили, тепла й темпераменту, яким є І. Сенченко, цей епітет виглядає дуже втертим, занадто банальним. Візьмімо з нього лише сам зміст. Я, сидячи у вагоні, дивився на тих усіх "леді", які переважали у вагоні, і безнадійно шукав якогось натяку на динамічність у погляді. І не знайшов. Навіть і тіні її не побачив. То нічого, що кожна з них, випускаючи клуби диму з замазаної в губну помаду цигарки, може вам підморгнути. Але вона з успіхом так само підморгне ще добрій тисячці таких само, як і ви. І коли за вашим прикладом, і решта 999 з тієї тисячі не зверне жодної уваги на її задимлені й нафарбовані киви-морги, то вона — і в цьому кінець жінки і її щастю, — ніяк не образиться і не розгнівається, (це, мовляв, ваш "бизнес") і поцілується з першим-ліпшим на пероні, хто тільки виявить таке бажання...

А тому, дорогий читачу, і ти хороша читачко, я щиро заздрів Сенченкові і, цілком зневірений, повернувся до вікна і почав плавати своїми очицями по канадійських краєвидах, які пробігали повз вікно вагону. І про це я хочу поділитись з вами у розділі —

КАНАДА З ПОЇЗДА, —
у якому я згадаю своїх читачів і нечитачів, пару поетів та ще дещо.

8 годин, 40 хвилин ранку. Прокидаюсь. Поїзд раптом, але дуже легко стишує хід і за хвилину зовсім непомітно стає: Канада має чудові машини і прекрасних водіїв їх!

Виходжу.

— Ах, це Судбури! Оте місто, де так багато моїх земляків, але нема жодного мого читача!

Інші видавництва тримають у таємниці свої торговельні справи, свої точки, свої наклади. Я того не роблю, бо ніяк не думаю, щоб то мені пошкодило. І коли на кілька сот українців у Судбурах, з яких більше половини є людей з центральних і східніх областей, коли ті люди прекрасно заробляють і чудово живуть, а за чотири роки я не вислав туди жодного примірника журналу й жодної книжки, то це

ще не значить, що журнал поганий. Тут щось інше, бо знаю напевно, що інші часописи також не можуть похвалитись Судбурами. Я знову нарікаю на добробут, який убиває людину. У зоології відома істина, що дуже вгодована самиця стає безплідною. Чи оце духове безпліддя не має того самого джерела? Чи не застосувати сюди слова мого американського приятеля, про людину й автомат для праці й "гудтайму"?..

Найбільшою нашою слабістю є брак праці над людиною. Ми робимо велику політику (навіть і успіхи в тому маємо чималі). Ми маємо безліч організацій, але всупереч загальній думці, я вважаю, що їх ми мємо ще недостатню кількість і вони страшенно слабі. Мало, бо є ще безліч людей які до жодної організації не належать. Особливо це треба сказати про моїх ближчих земляків, яких я, розгнівавшись часом, зову "богопротивними східняками", хоч, признаюся щиро, покладаю на них величезні надії — тільки отой невироблений ще сьогодні "східняк" врятує наше громадське життя, виведе його на чисті широкі води. Це не порожнє моє кирпозадеріння, це тим більше не мій коломийський патріотизм, а наслідок багаторічного спостереження. Тільки праці ще над нашими людьми — непочатий край. Тим більше, що отой "богопротивний східняк" є дуже тугий орішок. Його голими руками не візьмеш, а наша слабість у тому, що ми не маємо ідейних і жертвенних керівників, керівників з хистом і з досвідом у громадській роботі. У нас коли якийсь керівник дорвався до "влади", себто став на чолі якоїсь організації чи установи, то вже ти його відти не випхаєш. А коли хтось наполяжеться і таки його більш не виберуть, то він стає ворогом організації, яку він сам творив. Спостереження переконують мене, що мої земляки того не люблять, вони таким людям не довіряють і тих установ, де панує монархічний устрій уникають.

У цьому переконається кожен мій читач, коли побуде з нашими людьми, коли не гнутиме кирпи, а буде говорити й жити з ними, як рівний з рівними. Отже, вперта, розумна й послідовна праця над людиною, якої в нас сьогодні зовсім нема, і Судбури розбуркає. У це я вірю і маю намір колись таки приїхати в Судбури, щоб бодай щиро поговорити з моїми "богопротивними", але дорогими мені й любими земляками.

Але вернемось до тієї станції, яка примусила мене висловити оцих кілька завваг, які, я певен, багатьом ніяк не смакують.

Отож — неділя. Сонце. Синє небо. Свіже повітря. Станція без жодної претензії на смак і оригінальність будови. Стандартний ресторан з кавою і грінками, запах яких так мені допік за час відбуття контракту на фармі, що я його вважаю за найогидніший запах Канади. Як звичайно, потрійні ціни і бездушно-автоматичний канадійський сервіс: за прилавком я не бачу людей — ляльки і все!

Поїзд має стояти 20 хвилин, але благополучно стоїть 43 і ніхто від того не хвилюється: ані подорожуючі, ані обслуга. У Канаді спізнення поїздів не приймають за національне зло. Може то й добре...

Та врешті їдемо далі. Гранітові височини з обох боків колії. Рельєф нагадує наш Донбас, але там порода вкрита каштановими чорноземами, які вряди-годи, десь по схилах балок, оголюють світлий льос. Тут — голий граніт. Під ним десь є дорогі копалини, як і в нашому Донбасі.

За кілька хвилин їзди між гранітом — хиряві берізки, якись кущики, несимпатичні бур'яни... Зелень збільшується. Появились "ліси" — буйні берізки 8-10 літнього віку, а далі вони сохнуть — бракує місця на корінь. Ще кілька хвилин — озерця, болота з качками. Виринуло якесь селище, електропідстанція. Убогі хатки, як і в Донбасі, але іншого характеру: холодні-прехолодні.

Ось і „фарменяточко" якесь появилось. Бідний вигляд, пасовиська з різними метличками, серед яких зрідка похитуються сизо-зелені качалочки тимофіївки. Ромен... "Ой, на горі ромен цвіте...", але цвіте він тут убого і, мабуть, тому в Канаді нема таких прекрасних пісень про ромен, як у нас.

Гранітові горби чергуються з безпросвітньо-нудними торфовищами. У мене виникають спогади про Карелію, Біломорсько-Балтійський канал ім. Сталіна. Здається ось-ось появиться концтабір з дротами, собаками, з кулеметними вежами... Стає ще сумніш, ще холодніш.

Та чим далі від Судбур, тим багатша природа, кращають ліси й переліски. Появляються прекрасні озера, серед яких стирчать чудові гранітові островки. Вода в них — темнувата, лісова, хоч небо синє, сине... Вгадую, яка риба в них може бути: окунь усіх канадійських його відмін, санфіш, щука. Закинув би оце вудочку! Пригадується Вишнине: "Вудить дядя, вудить, а вечерять... щось буде!" Але нема сумніву, що тут повечеряв би не „щось", а таки запашною юшкою з чудового окуня.

Ну, і взяв би чоловік торбу хліба та з кіло солі, пішов би на таке озеро та й пожив би якийсь тиждень-два. То вже не так то дорого й коштувало б. Але — "час — то гроші". А в мене ні часу, ні грошей, то й мушу, як казав Винниченко, псувати собі кров зайвою хапливістю...

**
*

У цій частині Канади — розкішне повітря, високе синє небо, море сонця і безліч опадів. І думаю собі: а що, якби отак у наш Донбас стільки опадів і таку владу й порядки, як тут! І був би то ані комунізм, ані рай земний. А було б отак: на небі — сонце, на землі — пісня, у душах людських — мир і благодать Божа. І тоді зовсім не треба було б пропагувати "Кіп смайл!", — яке, признатися, мені відгонить "родіною", — бо тоді в нас навіть вугіль сміявся б! Одним словом, була б справжня Україна, якої ми хочемо, і яка може й мусить бути.

Амінь, амінь, амінь!

ДІМА

**
*

Вийду в поле я заквітчане,
Де ромашки, — наче сніг...
Сонця променем засвічена
Стежка стелиться до ніг...

Ой ти сонце злототкане,
Ти скажи, де мій коханий?

По якім шляху незнаному
Прийде любий-дорогий?
Я, квіток нарву коханому —
Ліпші з тих, що навкруги.

І на шлях, яким ітиме,
Кину квітами я тими.

**
*

Наближається вечір. Велике озеро ліворуч. Воно то зникає, то знову тисне на залізничну колію. Місцевість — чудова, висока. Якісь стандартні двоповерхові будиночки, всі білі... Під'їжджаємо — Маратон. Стирти дерева над берегом. Трохи збоку під горою — велика паперова фабрика, також біла, навіть дим білий стелиться над водою. Там працює кілька наших людей. Маю там сталих читачів, маю кілька щирих приятелів журналу. Так хотілося б поговорити з ними! Зокрема з п. П. Янюком, який так багато зробив для журналу. Але як же ти їх пізнаєш? Може й стоять вони десь у оцьому невеличкому гурті людей, що вийшли до поїзда...

Вечоріє. Їдемо далі. Місцевість весела, радісна. Найкраща за всю дорогу, від Торонта починаючи. Дихати легко. Причина цього всього? У далеких обріях.

Ах, ті обрії безкраї... Чи є що миліше українцеві?... Настрій у мене бадьорий. Виходжу в тамбур (від людей тікаю!), берусь руками за відкрите вікно (у тамбурах вікна відкриваються), і, хоч я не Діма, але мені здається, що я лечу, лечу разом з поїздом, разом з тими прекрасними далекими обріями.

Пригадую, як колись сиділи ми З Юрієм Кленом під залізницею в Зальцбурзі (Австрія). Раптом він устав, повернувся до сонця і дивиться, дивиться...

— Що ви там таке цікаве побачили, Освальде Федоровичу? — питаю.

— Сонце заходить. Я вже кілька місяців не бачив, як заходить сонце. Той Тироль з своїми горами скоро мене вже задушить...

А мене й Торонто душить. Бо й тут обрії занадто вузькі...

**
*

Одним словом, мені було шкода, що тоді зі мною не було моїх симпатичних читачів, щоб і вони відчули оту радість руху, радість відчуття сили, бажання жити, яку я відчував у надвечірній час у неділю 12 липня.

Мені тоді здавалося, що я їду до дому і вже —

Перекликаються, вицокують вагони,
Вже чутно материнки рідний пах, —

як писав Ющенко, повертаючись з Росії в Україну в 1944 році. Та материнкою в Канаді, на жаль, не пахне. І нічим тут не пахне. Навіть хліб без запаху. Чи то така пшениця, чи такі пекарі бездарні? Треба перевірити.

Тут тільки, на оцих височинах над озером Суперіор, пахне повітря. Особливо вечорами, коли роси, як і в Україні, падають на трави й дерева, коли прозорі озерні плеса димлять вечоровою прохолодою. У Торонті й під Торонтом цього нема. Тому я знову захоплююсь і знову згадую поета (не дивуйтесь, я ж казав, що я емігрант і порівнювати та оплакувати мушу!):

Перепілка в полі — радість.
У житах волошки — смуток.
Ворон з ріль — печаль.
Гей, ти, коню, вибий ритми,
Вибий ритми, кинь утому,
На звороті на крутому
Нам не личить жаль!

(Цитую з пам'яти, отже, хай шановний І. П. Багряний вибачить, коли в якомусь рядку схибив).

Чи ви читачу, чули перепілку по заході сонця, коли роси впадуть на землю? Коли чули, то ви зрозумієте, чому ця поезія є найпатріотичнішим нашим віршом, хоч тут і нема "Слава Україні!", нема волюнтаристичної ідеології.

А коли не чули?... Ну, то мені вас смертельно шкода і, будьте ви бандерівцем, лебедівцем, донцівцем, чи будьяким іншим великим "івцем", — але — дозвольте сумніватися в тому, що ви можете бути добрим — аж до смерти! — українським патріотом...

І якщо б ви, — хай Матінка Божа Почаївська вбереже вас від цього! — скочили в якусь, прикладом, федералістичну гречку, то я не здивуюсь, бо ви не знаєте, яку душу має Україна.

(Закінчення в наст. числі)

Олексій Запорожець.

Чортомлицька Січ

(В річницю зруйнування)

Запоріжжя XVII стол. відограло величезну ролю на Сході Европи. В місті, де збігалися політичні інтереси трьох тогочасних найбільших держав східньої Европи: Польщі, Туреччини та Москви, народився тоді лицарський орден, рівного якому не знає історія людства. На захист пригніченого Польщею українського народу й віри православної, заборолом проти татар, шахуючи Москву, стала Січ Запорізька, і довгі часи втримувала рівновагу між згаданими державами. Слава її лунала по всьому світу.

Та часи мінялися. По смерті славної пам'яти гетьмана Богдана почалися в Україні свари між поодинокими гетьманами, що несли народові згубу й руїну. Січ і тут відограє велику ролю, намагаючись примирити противників, нагадати їм про спільну Батьківщину — Україну. Та даремно. Свари довели до цілковитого підбиття Москвою українських земель. Упала Україна, а без неї, супроти змогутнілої Москви, не змогла втриматися й Січ. Збурили москалі вірляче гніздо, а вірли полетіли світами...

Року 1652 запорозькі козаки, із стратегічних міркувань, лишили давнє гніздо на Микитиному Розі (тепер — Нікополь) правого боку Дніпра, забрали з собою пляни будови тієї Микитинської Січі і відійшли далі вглиб Козачого Лугу. Там на річці Чортомлику збудували нову Січ. За переказами, в тій річці ніби купався чорт. Козаки не стерпіли нечистої сили і сам кошовий Сірко націлився в нього рушницею й пальнув. Чорт затріпав лапами, мликнув на дно річки і більш ніколи не появлявся. Чорт „мликнув". Від того й річка — Чортомлик.

Існування Чортомлицької Січі припадало на блискучий період, розквіт козацтва. Саме з Січі літала слава про козацьке лицарство по всій Україні. Тут набув відваги й лицарства кошовий

отаман Іван Сірко, що завжди був грозою та переполохом усім ворогам, а запорозьким козакам великою славою та гордістю.

З Чортомлицької Січі запорозькі козаки кілька разів ходили під командою кошового Сірка в Крим та визволяли з бусурменської неволі своїх братів. Бували на Перекопі, Очакові, Тамані. Плавали Дніпром та його грізними порогами і випливали на довгих, гонких своїх чайках з Великого Запорозького Лугу в Чорне море, досягали самого Стамбулу і „давали нюхати козацького пороху під ніс самому султанові турецькому".

Року 1675, турецький султан та кримський хан задумали знищити назавжди не тільки Чортомлицьку Січ, але й усе Запоріжжя. І з тою метою послали вони на Запоріжжя вибірне турецько-татарське військо: 15 тис. яничар і 40 тис. татар. Але запорозькі козаки з такою „ласкою" привітали вороже військо, що майже всі яничари лягли трупом, а татари повтікали.

Року 1676 козаки Чортомлицької Січі ходили в Слобідську Україну й виганяли турків, року 1701 ходили на Псков воювати шведів, тощо. Місця Чортомлицької Січі запорозькі козаки не виявляли. І не визначали її місця й на ділових паперах, що йшли з Січі. А просто — „з Січі Запорозької". Або — „дано на коші Січі Запорожської".

У ті часи Україна була поділена на дві частини. Правобережжя підлягало Польщі, а Лівобережжя — Москві. І там гетьман, і тут гетьман. Та запорожці, хоч і теж ніби „підлягали" то Москві, то Польщі, вдійсності жили й діяли вільно та незалежно від царів, від королів, а навіть і від українських гетьманів. Незалежно входили у дипломатичні взаємини зо всіма довколишніми державами, які з ними рахувалися.

Перебуваючи в своїй Чортомлицькій столиці, Запорожці повсякчасно уважно й пильно стежили за подіями, що відбувалися по той, або цей бік Дніпра в Україні й завжди дбали про її добробут, виступаючи в її захист листами до гетьманів, а то й збройно.

Ось коротенькі винятки з одного листа запорозьких козаків до Лівобережного гетьмана Самойловича, якого Шевченко обдарував словом „Дурень".

„...Усі наші домагання помирити гетьманів не мали впливу, і чим далі, тим більше між гетьманами обидвох сторін Дніпра ворожнеча й злість росли. І через їх чвари і війни, наших братів знищували.

...Вони, гетьмани, ради свого владолюбства і ненаситних бажань, більше намагалися забрати води на свої лотоки. Поясни ж, пане гетьмане Самойловичу, що доказав ти, яку послугу Богу й батьківщині зробив: Дорошенка на все життя у неволю заслав, Чигирин зо всією сьогобочною Україною загубив, багато, багато крови християнської даремно пролитися припустив.

...Краще було би вам обом бути на обох сторонах Гетьманщини і жити, як брати, у любові і одної думки, через що ви були б і супротивникам страшні і в користях своїх Річі Посполитій Українській завжди множилися б.

З Січі Запорожської, Сентебрія 25, року 1678"

А року 1679, коли турки та татари чорною хмарою сунули на Чортомлицьку Січ, щоб таки її знищити, а гетьман Самойлович пропонував запорожцям свою збройну поміч, вони йому відповіли листом такого змісту:

„Як що ви, Ваша Вельможність, станете турбувати Вашу гетьманську особу з такою приязню і щирістю, яку зробили в Лодижині, Умані, Чигирині, Каневі та інших українських сьогобочних городах і повітах, то краще Вам лишатися у власній оселі і не дивитися на наше падіння зблизька, як дивилися Ви безпечно на падіння Чигирина. А ми доручаємо себе Всемогущому Божому захистові і самі будемо, при всесильній помощі Божій, промишлять про свою цілість перед супротивниками".

І захистили себе.

Московський цар Петро І вже давно дивився на козаків та їх Чортомлицьку столицю, як на велику загрозу. Мріяв, як би то розігнати козаків і зруйнувати Січ. Чекав нагоди. А в той час гетьман Мазепа плянував позбутися опікунства московського царя і також чекав слушного часу.

Коли ж між Москвою та Швецією вибухла війна, гетьман Мазепа від мрій перейшов до діла і став на бік шведського короля. І запорозькі козаки його підтримали.

Цар Петро І подолав шведів і зразу ж наказав своєму численному війську знищити прославлену Чортомлицьку Січ та розкопати всі її могили й зрівняти з землею.

І рушило військо. Але запорожці поставили москалям такий завзятий опір, що ще хто зна, чим би закінчилася справа, коли б не свій Юда. Виродок славного запорозького козачого роду, ренегат Гнат Галаган запропонував Петрові свої послуги — помогти здобути Чортомлицьку Січ. Він казав цареві, що Січ можна здобути тільки підступом, одуренням. А збройно трудно, а то й неможливо.

Цар охоче погодився. Тоді Галаган виступив перед січовими козаками й почав доводити, що збройний опір проти московського війська нічого доброго козакам не дасть, а хіба цілковиту загибель, бо його так багато, що годі й подумати про корисні наслідки опору. А навіщо все це, коли цар, вразі відсутности опору, всім козакам дає повну волю...

Запорожці своєму Юді повірили, склали зброю й здалися на цареву ласку.

Зник Юда. А московське військо кинулося на беззбройних козаків і почало їх рубати. Вщент знищено Чортомлицьку Січ і навіть розкопано могили та викинуто звідти кістки похованих за християнським звичаєм.

Тоді кошового Чортомлицької Січі Сірка на світі вже не було. Разом з своїми братами — козаками і він лежав у ямі Чортомлицького кладовища. І його могилу, як і всіх інших, розрили, а кістки викинули. Тільки після кількох десятків років, коли запарозькі козаки знову повернулися на свої попелища, Сіркову могилу поновили. Там йому поставили пам'ятник і на кам'яній плиті вибили: „Року Божого 1680 мая 4 преставися рабь Бож Іоань Серко Дмитрови атаманъ кошовий во-

ска Запорожського. Память праведного со похвалами".

Тепер на тому місці розташоване село Капулівка Нікопольського району (Дніпропетровщина). А Сіркова могила лежить у садибі мешканця Капулівки Миколи Мазая.

18 червня 1953 року, від часу зруйнування москалями Чортомлицької Січі, минуло 244 річниця.

Минатимуть віки ще. Але пам'ять про колишню Чортомлицьку Січ „не вмре, не поляже", і постать отамана Сірка все стоятиме в ній, як маяк серед хвилюючого океану й кликатиме український нарід до боротьби за волю, за славу, за незалежність та соборність.

Від редакції: До цього нарису можемо додати таке: могила кошового Івана Сірка розташована в центрі с. Капулівки проти контори колгоспу ім. Красіна. Сама Січ (вірніше місце колишньої фортеці) — проти Капулівки за річкою Підпольною (у куті між річкою Підпольною і р. Павлюком, які підмивають її з двох боків). Ця місцевість, як повідомляє тепер українська більшовицька преса, має бути залита водою у зв'язку з будовою греблі в м. Кахівці. Заливаються всі Капулівські плавні; отже, мабуть, заллється водою й Січ. Тепер рубаються всі ліси й кущі в цьому районі. У ці райони виїхала археологічна комісія. Коли вдасться добути матеріяли про ті роботи, то ми повідомимо наших читачів про них.

Тепер ще пару слів про саму Сіркову могилу. З давніх давен українці сотнями й тисячами щорічно відвідували Сіркову могилу в Капулівці і Чортомлицьку Січ. Особливо ці відвідини були поширились у часи українізації. Тоді в хаті Мазая, можна сказати, був своєрідний музей-довідник. По смерти акад. М. Скрипник і М. Хвильового, коли почалось остаточне масове винищування всього українського, за могилою й Січчю було встановлено таємний нагляд і всіх, хто тільки відвідав ці місця, негайно арештовувано й суджено за український націоналізм.

Сама могила була дуже ушкоджена: на ній позбивано написи, висічені на камені (камінь не лежав, а стояв на високому кургані), а особливо хрест. Влада забороняла всякі заходи щодо збереження могили й кам'яного надгробника. Редакції добре відомий факт, що в час закріплення землі за колгоспами "на вічно" і видачі т. званих "державних актів на вічне користування землею" (1936-1938 рр.), інженер-землевпорядник який виконував роботи в обох колгоспах с. Капулівки, на підставі відповідних інструкцій у цій справі, намагався виділити під могилу Сірка 0.04 га землі, щоб таким способом удержавнити її, зробити її заповідником. У такому разі колгосп не мав би права ані її розорювати, ані щось там будувати. Землевпорядникові закинуто націоналізм, але він таки не здавався, мотивуючи свою впертість добром колгоспу: колгосп, мовляв, мусить платити податок (грішми й натурою) за могилу, з якої користи не матиме. Та коли цей проєкт дійшов до Нікопольського райвиконкому, то там таки ухвалили Сіркової могили не виділяти, щоб навіть згадки про неї в актах і плянах не було.

Так Росія боїться нашої історії.

40 років з дня смерти Лесі Українки

(1913 — 1953)

Сорок років минуло з дня смерти великої української поетки Лесі Українки. Останнє п'ятиліття її життя, за висловом М. С. Грушевського, було „якимсь титанічним ходом по велетенських уступах, не рушених ніякою людською ногою, де кожний крок, кожний твір означав нову стадію, відкривав перед очима громадянства нашого все нові перспективи мислі, все нові обрії образів... Наше громадянство не встигало йти за цим захоплюючим, бурним потоком надхнення, цею блискучою панорамою образів, що розверталася перед ним...

В інших обставинах, ніж ми живемо, її твори переходили б в вибрані круги світової інтелігенції, знаходили б тонких цінителів і адептів. Маємо таке враження, що ще кілька кроків далі — і Покійниця сказала б світовій літературі нове слово, котре зісталося б у ній вічним. Смерть перервала цю путь у вселюдські простори..."

У повному розквіті свого могутнього таланту, не сказавши ще останнього свого слова, померла велика поетка, проживши лише 42 роки в умовах тяжкої невпинної боротьби з своєю страшною хворобою.

У кволому тілі слабосилої хворої дівчини жив могутній прометеївський дух незламного борця з подивугідною сильною волею, залізною енергією і несамовитим завзяттям.

Де ж джерело цієї незвичайної могутньої сили? Відповідь на це питання дає сама поетка в своєму останньому символічному творі „Триптих", в першій його частині під заголовком „Що дасть нам силу?". Леся Українка показує тут образ знесиленого тяжкою працею робітника. Він не може більше працювати. „Не маю сили. Згинула. Пропала. Що верне силу, як її нема?". І от у цей момент найбільшої втоми, знесилля і повного вичерпання своїх фізичних цил робітник побачив, як Христос упав під вагою того хреста, що його робив цей робітник. І тоді робітник, забуваючи про свою безмірну втому, підіймає хрест і несе його на Голготу:

„Я тесля. Я зробив сей хрест важким,
то й МУШУ я нести його. Давайте..."

Свідомість **моральної повинности** відроджує силу — така провідна думка твору. Усвідомлення своїх моральних і національних обов'язків дасть ту силу, що бракує нашому знесиленому в тяжкій боротьбі народові — така ідея твору. Все життя і вся невтомна діяльність тяжко хворої і вкрай знесиленої Лесі Українки найяскравіше ілюструє цю надзвичайну силу, що дає людині свідомість **моральної повинности,** усвідомлення свого національного обов'язку.

На свою літературну діяльність Леся Українка дивилася як на високу громадсько-політичну і національно-визвольну місію. І своє слово поетичне вона справді перетворила на гостру зброю проти катів свого народу. Після могутнього Шевченківського „Поховайте та вставайте" бойовою сурмою залунав гучний голос Ле-

сі Українки, і він з повною силою ще й досі лунає, закликаючи до рішучої боротьби за визволення українського народу з пут і кайданів московської неволі:

„...Он земля твого народу!
Борись і добувайся Батьківщини,
бо прийдеться загинуть у вигнанні
чужою-чуженицею в неславі..."

Невмируща поезія Лесі Українки, як мітичний чудодійний Орфеїв спів, дає нашому народові непереможну силу в його нерівній тяжкій боротьбі. Українське письменство, як каже С. Єфремов „будило оспалих, невидющим очі розкривало, оглухлим вертало слухи і стало за могутню підойму нашого національного воскресіння". І в цій величній місії українського письменства Леся Українка відограла і ще й досі відограє надзвичайно велику ролю.

Минуло сорок років з часу смерти геніяльної поетки і славної дочки українського народу, але її творчість ще не скоро відійде в історію. Серед усіх сучасних поетів, що тепер живуть і творять, Леся Українка чи не найсучасніший поет. І не тільки актуальністю тематики та ідейного змісту своїх творів, а й високою мистецькою досконалістю і поетичною красою своєї мови.

Поезія Лесі Українки, за влучним виразом М. Євшана, — це „ціла програма духового і культурного відродження", це „огонь, який має розпалити глухороджений люд і зробити його видаючим", це „найсильніше слово нашої поезії, **найсильніший вислів нової національної душі після Шевченка!"**

ЛЕСЯ УКРАЇНКА

**
*

Князь Володимир за Дніпром
на вловах запізнився.
І сам не зчувся, як в бору
самотній опинився.

Дарма, таж не боїться князь
ні ворога, ні звіра,
водяників, лісовиків
розпудить нова віра.

Князь може полювати й сам,
аби була охота,
от тільки зморою лягла
полуденна духота.

Цю поезію надруковано вперше в І томі творів Лесі Українки, виданому в Києві року 1951. Ло цього твору є така примітка: „Друковано вперше за автографом без заголовка №2/661. Автограф являє собою чистовий уривок якогось твору. Можливо, це є початок нескінченої поеми „Перун", над якою працювала Леся Українка в 1910 році. Про це згадує вона в листі до матері від 30. III. 1910 р.: „Посилаю тобі „Єгипетську весну", се покищо. „Перун" уже початий, але ще нескінчений".

Дати в автографі немає. Датується орієнтовно не пізніше березня 1910 р. на підставі вищезгаданого листа". (534 ст.)

П. Одарченко

Флоренс Рендал Лайфсей

(1874 — 1953)

28 липня, 1953 р. померла в Торонті на 79 році життя пані Флоренс Рендал Лайфсей, канадійська поетка й журналістка. Усіх, хто знав Покійну, вразила ця вістка. Зокрема прикро відчули її українці, бо смерть пані Лайфсей — це втрата великого, щирого й безмежно відданого Україні приятеля. Що приязнь пані Лайфсей до українців, її сердечне ставлення до української справи, її розуміння й відчуття української душі та врешті її закоханість у нашу культуру, не були теоритичні, про те свідчить її муравлина праця над перекладами з української літератури на англійську мову. Пані Лайфсей належала до тих небагатьох піонерів-посередників між англо-саксонським та українським світом, які витривали все життя на одному становищі, без вагань і без сумнівів, без зневіри й без впливу кон'юнктур, без інтересу й без жалів після невдач, зокрема, коли виявлялося, що ми „не маємо засобів" видати одну чи другу її працю. Завжди з милим і вирозумілим усміхом на лиці, з погідним поглядом і приязним жестом зустрічала кожного українця і старалася бачити в ньому ті всі позитивні елементи, з яких складається українська духовість.

Пані Лайфсей, привітної старушки, зацікавленої до останнього дня свого життя в виданні антології українських поетів і народньої поезії — немає в живих. Як сказано вгорі — це велика втрата для української справи на еміграції й серіозний удар для українсько-англійських літературних взаємин на американсько-канадійському ґрунті. Правда, її друкована спадщина на полі перекладів з української літератури невелика, бо складається з двох книжок: переспіву українських пісень п. н. „Сонґс оф Україна" та з перекладу „Марусі" Гр. Квітки-Основ'яненка та окремих статтей про Україну в англійських журналах*). Обидві книжки вже давно розкуплені й вийшли з обігу. Тим не менш одначе ім'я її зв'язане з дальшою працею над перекладами українських поетів, що, покищо, залишилися в рукописі. На окрему згадку заслуговує переклад українських дум на англійську мову. Я мав змогу кілька разів мати довшу виміну думок на цю тему, в 1951 році гостив шановну поетесу у Винніпезі, зазнайомлюючи її при допомозі автентичних платівок із думами та їхньою мелодикою, та переконавши її в потребі видати окрему книжку на зразок французького видання пані Шерер. Останній раз перебувала пані Лайфсей у Винніпезі в січні 1953 р. і тоді вона вже була рішена на таке видання. Бракувало тільки... фінансів і видавця. В останньому листі до мене вона з вродженою собі делікатністю натякає, що, на жаль, досі не знайшовся ніхто, хто погодився б фінансувати задумане видання. Можливо, писала, що центральні українські установи у Винніпезі могли б щось зробити для цієї справи...

Отак і довелося відкласти це видання на пізніш, щоб врешті й не дочекатися його за життя. Велика шкода, що воно не появилося й прикро, що авторка

---

*) Закохана в українську народню ношу п. Лайфсей помістила в одній із цих статтей свою світлину в українському одязі.

не мала хоч перед смертю вдоволення, яке має кожен автор, коли виходить друком його праця. Отак після смерти пані Лайфсей залишилися в рукописі дві вартісні книжки перекладів: антологія української поезії та переспіви українських дум. І одна і друга можуть збагатити українську літературу в перекладах і треба б подбати, щоб вони якнайскоріш побачили денне світло. Думаємо, що українські жіночі організації повинні постаратися про видання цих книжок. Цим ми сплатили б борг пам'яті Покійної й дали б доказ, що вміємо цінити й шанувати наших справжніх ідейних приятелів, яких покищо так мало серед наших сусідів.

А покищо ми клонимо голови в глибокому смутку по втраті ідейної піонерки на полі українсько-англійського культурного зближення й взаємопізнання і закінчуємо парафразою з її перекладу: „Думи про втечу трьох братів із Азова":

"But her fame will never die,
It will live for ever".

Яр. Рудницький

ОГЛЯД ПРЕСИ

„УКРАЇНСЬКИЙ СЕЛЯНИН", чч. 1, 2, 3, 4 за 1953 р. Нью Йорк. Навколо з'їзду т. званої „Селянської партії" в нашій пресі вже довший час іде палка дискусія, цю партію, вірніше аранжерів цього з'їзду, здебільша гостро засуджують за співпрацю з Американським комітетом, за примиренську політику до російських організацій, за одержання великих фондів від чужих організацій і т. д.

Ця критика змусила організаторів з'їзду „на ходу" міняти тактику, вияснювати й уточнювати свої позиції. І з цього боку критика принесла користь.

Усе це насторожило наше громадянство, яке дуже чутливе на тенденцію компромісу з нашим окупантом. Ми одержали цілий ряд листів від читачів, які домагаються, щоб ми висловились з цього приводу. Ми уникали цього питання, бо не мали змоги бути на з'їзді СП і не мали відповідного матеріялу. Тепер ми одержали від редакції „Українського Селянина" всі чотири числа того часопису і можемо вже висловити свою думку.

Провідна ідея цього часопису: боротьба з більшовизмом і комунізмом, **старанно обминаючи питання російського імперіялізму,** який криється за тим більшовизмом. У чотирьох числах „У. С." ми не знайшли матеріялів, які б не тільки поборювали російський імперіялізм, а хоч би говорили про нього. Це, звичайно, і є тим, що відрізняє „Українського Селянина" від усіх інших українських часописів. Жодним словом не сказано про це в резолюціях з'їзду („У. С." ч. 1) і в доповіді провідника СП В. А. Доленка („У. С." ч. 2). Ми розглядаємо більшовизм, як інструмент російського імперіялізму, а не як якусь абстракцію. Тому вважаємо, що боротись проти більшовизму не борючись проти російського імперіялізму, це те саме, що гасячи вогонь, замість води лити в нього нафту.

Пояснити це якимсь недоглядом чи нерозумінням справи не сміємо, бо занадто досвідчені люди керують СП, — це цілком свідома, добре продумана лінія, яка ніяк не могла вийти з українських джерел, а є наказаною від осіб і від установ, які були справжніми аранжерами цього з'їзду.

П. Вол.

„МОЛОДА УКРАЇНА", ч. 3(10), травень-червень, 1953, стор. 36+4 (обкладинка), Торонто.

Признаємось, що спонукою згадати цей досить симпатичний журнал для молоді була для нас рецензія О. П. під назвою „Леся Тугай Бей", вміщена в цьому числі журналу.

Ми не проти хвальних рецензій. Ми тільки проти гіперболізації без жодної тіні, без натяку на критичні завваги. А саме так написана та рецензія. Леся має якусь ‚інші̇сть', ‚свіжість', ‚небуденність', власну філософію життя", „надзвичайність"; Леся — танцюристка, декляматорка, педагог, балетмайстер, композитор, що її твори можна „ставити поруч композицій Г. Китастого" і т. д.

Сумніваємось, щоб Гр. Китастому було приємно читати ці порівняння, як також сумніваємось, щоб він уявляв себе початком епохи в українській, а може навіть у світовій, музиці...

Та не це нас цікавить, а саме кінцевий висновок цієї гльорифікації Лесі Тугай Бей: „Перед нами мистець, який належить до ряду тих, що, можливо, наблизять день, коли народні пісні перестануть бути головним здобутком нашої музичної культури, а наші так старанно вишивані національні одяги будуть знаходитись не на виставах найбільших культурних досягнень, а там, де їм місце — у музеях".

Оце і є справжня „сильветка нашої молоді", як названо цей відділ журналу, а не ті похвали „молодій" Лесі (ми сумніваємось у молодості осіб, яким давно перевалило через „надцять"), яка, не зважаючи на свою молодість, вчилася на сході (Де? В Туреччині, Єгипті чи в Японії?...), здивувала в свій час Відень, Лондон, а тепер перевертає вверх дном Канаду...

У чому ми бачимо тут сильветку нашої молоді? У її ненависті до всього українського, у її надзвичайно малій культурі, самохвальстві, у її космополітичних тенденціях.

Колись ця молодь вигукувала:

„Далой, далой манахов,
Раввінов і попов,
Ми на нєбо полєзєм,
Разгонім всєх богов!..."

Тепер ця молодь намагається на кожному кроці зневажити все українське, виректись його, як музейних атрибутів.

Нас не дивує, коли „наша" молодь, замкнена за залізною завісою, вигукувала „Долой, долой...", але нас дивує, коли вона вигукує це й тепер, побувавши, а частково й виросши, у таких державах як Австрія й Німеччина, де на кожному кроці підкреслювалось і підкреслюється все національне. Невже наша молодь така бездарна, що вона не побачила в Австрії й Німеччині отих національних строїв, не чула національних мотивів у музиці, не бачила їх у танках? Чи маю

ЄДИНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ СКЛАД ВУГІЛЛЯ В ТОРОНТІ

SCARBORO FUELS

Власник: Є. Охітва

Продаємо добре чисте вугілля, маємо на складі тверде і м'яке вугілля, а також різне вугілля до стовкера і бловера, продаємо також дрова. Гарантуємо добру обслугу.

Замовлення слати:

SCARBORO FUELS — St. Clair Ave. East, Scarboro Junction — Tel.: AM. 1-1371

давати сотні й тисячі прикладів національного культу в цих державах, які всім відомі? Чому ж ми маємо на кожному кроці зневажати своє, здавати його зневажливо в музей?...

Поскільки О. П. та й багато його однодумців, вірить тільки всьому неукраїнському, то я дозволю собі нагадати йому, що один визначний німецький критик сказав, що **в найменшому творові Леотовича є більше змісту, ніж у багатьох операх.** А твір Леонтовича „Щедрик" перекладено на естонську й англійську мови і він щорічно виконується на фестивалях колядок у Торонтонському університеті. При чому, у цих випадках виконавці все „забувають" сказати, що це український твір. Минулого року естонський хор за цей твір одержав першу нагороду...

Було б, наприклад, дуже корисно для нашої молоді зробити бодай голий реестр наших опер і опер, скажемо, англійських, канадійських, американських, голяндських, шведських, еспанських та інших народів. Може б тоді перевелись серед співробітників „М. У." оті „всесвітяни", що так зневажливо ставляться до мови, одягу й духової творчости народу своїх батьків.

Не пошкодило б занотувати на сторінках журналу для молоді і момент запису й виконання кращими хорами в Україні нових народніх пісень саме так, як їх співають у народі, що з успіхом робить композитор Вірьовка і що буде чудовим матеріялом для розвитку нашої музики на найближчі десятки років.

Знаю, що наша молодь, а особливо читачі „Молодої України", читає „Нові Дні". Ми не раз це питання ставили на сторінках нашого журналу. Хочемо нагадати авторові дитирамбів „геніяльній" Лесі (та й редакції „М. У.") слова проф. Ю. Шереха з його статті про нобелівського лявреата Пер Лягерквіста („Нові Дні", ч. 24, січень 1952 р., стор. 10): „...І саме тому; що цей твір шведський, він стає також европейським. Школа европейської культури була корисна, але **мистецтво починається, відколи зерно дає проріст на рідному ґрунті"** (підкр. наше. **Ред.).** Твердження, як бачимо, і правдиве, і глибоке і, врешті, самозрозуміле. Тоді питання: чого наша молодь так боїться всього українського, і чому редакція „Молодої України" і далі вперто продовжує підтримувати цю хворобу нашої молоді?

Ми вибачаємось за це „повчання", якого так не любить редакція „М. У." (див. редакційну статтю на стор. 2 рецензованого числа). Та повчання є завданням кожного часопису, кожної книжки. Неповчальними хіба лишаться камікси та порнографічна література, але й вони щось і когось „повчають" також. Повчальним часописом є й „М. У.", бо інакше чим виправдати її існування?

Ми схильні вважати, що „М. У.", обвинувачуючи інших, що „вони задивлені в минуле" (стор. 2) сама теж задивлена в минуле, та ще й у чуже, бо хіба Джек Лондон, що не злазить з сторінок „М. У.", з його комунізуючими людьми-звірями сьогодні вже не є минуле? Або Гемінгвей сьогодні хіба може вважатися найсучаснішим письменником? Те саме треба сказати й про відділ поезії в цьому журналі: тримати поезію на Зерову, Плужникові, Кленові та ще кількох іменах старших поетів, а з молодших на Качуровському, Олександрову та ще одному-двох випадкових авторах не є доброю ознакою журналу для молоді.

Так само „задивленням у минуле" вважаємо сталу деклямацію про демократію, яка цілком заступає визвольну боротьбу нашого народу, що відбувається безугавно на всіх ділянках його життя.

З технічного боку безліч рубрик, які тим більше разять, що вони стоять здебільша над однією статтею чи дописом, роблять журнал нудним і саме понад міру повчальним, що ніяк не сприяє її контактові з читачем.

Як висновок можемо сказати: „Молода Україна" не відбиває на своїх сторінках не тільки сучасного стану України, а й мало цікавиться боротьбою нашого народу з Росією, не тримає свого читача в контакті з сучасним культурним процесом на еміграції, через міру захоплюється всім чужим, виробляючи в свого читача неправильне й шкідливе враження, що нові й цікаві думки можуть виникнути лише в інших народів.

Поки ці хиби не будуть виправлені, то „Молода Україна" за собою молоді не поведе і провідним журналом української молоді таки не стане, хоч якби ми того не хотіли.

П. Волиняк

Олекса ВЕРЕТЕНЧЕНКО

**
*

Ти думала — сходив місяць,
Або зайнялося сонце
На чорному горизонті
Бурхливого океану;
Далеко горіла хмара
Блідого мінливого світла
І швидко по праву руку
Зближалася нам назустріч.
Але то не місяць сходив,
Ні сонце ясне займалось —
Видовище інше, незнане,
Являлося нашим очам:
З вогненними парусами,
Південним Хрестом промінюючи,
Пройшов корабель щасливий
До порту, який ми покинули.

ФАРБИ

і

ТАПЕТИ — (WALLPAPER)

Власник: ОЛ. ОХРИМ
купите найліпше в

METROPOLITAN PAINT & WALLPAPER CO.
795 Dundas St. W. — EM. 4-6597
Toronto, Ontario

Л. ЛУНСЬКИЙ ОКУЛІСТ

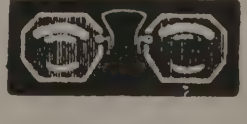

Екзамінуємо очі, добираємо окуляри на різні недомагання очей, нервовість і болі голови.

Говоримо по-українськи

470 College St. W., RA 3942

Дотепер вийшло з друку три цікавих книжки пера активного учасника Визвольних Змагань 1917—1920 рр., сотника ГРИГОРІЯ АФНЕРА.

Книжка перша: ПОРУЧНИК ІЛЬКО ВОВЧАРЕНКО. Історична повість з часів Визвольних Змагань. Париж, 1952., сторінок 164, брошурована вісімка.

Книжка друга: ВИСОТА "227". Повість із Визвольних Змагань. Париж, 1952, стор. 179, брошур. вісімка.

Книжка третя: ЗА ЛЬВІВ. Оповідання з часів Визвольних Змагань. Париж, 1952., стор. 207, брошур. вісімка.

Згадані книжки видано накладом автора, друковано їх у в-ві „Українське Слово" в Парижі. Ціна за примірник 380 фр., або 1.25 дол.

Автор свої твори під загальною назвою „ОБОВ'ЯЗОК", присвячує воякам Армії Української Народньої Республіки й воякам Західньої Області УНР, а також борцям Української Повстанчої Армії, що зі зброєю в руках змагалася й змагається за СОБОРНУ САМОСТІЙНУ УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВУ.

Повісті сотника ГРИГОРІЯ АФНЕРА написані гарною сочистою українською мовою. Як у фільмі змальовані там події з наших Визвольних Змагань 1917—1920 рр., а провідною думкою автора є, пригадати наше Славне Минуле Військ УНР і УГА, особливо їх геройську боротьбу в боях з ворогами, москалями та поляками, зараз по першій світовій війні.

Автор повістей багато вклав праці й хисту, щоб дати нам і поколінням нашим цінні спомини з Визвольних Змагань, які мають для нас велику вартість. Вони підносять читача на духові та розпалюють у ньому зав зятість до боротьби з наїзниками.

У третій книзі „ЗА ЛЬВІВ" автор дає, м. ін. р'яд яскравих образів з українсько-польських боїв навколо Львова 1918—1919 рр., де все переможно в боях виходила наша Армія УГА, котра з великою охотою й свідомісттю йшла боронити все своє рідне.

Дай Боже, щоб так сталося в короткому майбутньому і щоб раз назавжди перемогли ми наших ворогів, червоних наїзників москалів і стали вільним Народом на своїй Землі.

Книжки сотника АФНЕРА цікаво написані, читається їх „одним духом" та нетерпляче чекається дальших томів.

Віримо, що подані на вступі книжки знайдуть належний відгук в широких колах читачів, серед української еміграції на чужині та виконають призначене завдання — поставлене автором.

Шановному авторові належиться щире признання за його так цінні видання і слід побажати йому як найкращого успіху в дальших письменницьких працях на літературному полі, для добра свого Народу й Батьківщини. Щасти Боже!

Микола Гаюк

Іван Лобода: ВОНИ ПРИЙШЛИ ЗНОВУ. Роман з фінляндсько-більшовицької війни. Клюб Приятелів Української Книжки. Книжка 16. Вінніпеґ, 1953.

Це нове видання КПУК під енергійним керівництвом І. Тиктора *нове* не тільки як одна з чергових появів Клюбу. Лобода переносить нас у *нову* тематику, досі, наскільки нам відомо, не заторкнену в сучасній українській літературі. Бо ж багато писалося в до- й повоєнних часах про життя українців під більшовиками, але про один із його виявів — боротьбу на фінляндському фронті з початком другої світової війни, що її вели під московсько-більшовицьким примусом українські вояки, досі не було відоме. Автор яскраво змальовує ввесь жах воєнних дій червоної Росії супроти фінів, а теж і крайнє жорстоку поведінку з власними бійцями, що їх НКВД силою гнало на очевидну страту.

Лобода дуже зручно пов'язав у спогадовій формі роман із історичними моментами самої війни між СРСР і Фінляндією. Головна постать твору — Степан Кириченко залишає в Ростові кохану і їде на фронт. Коли після багатьох пригод і небезпек повертається назад, не застає її в живих: вона впала жертвою НКВД. Перед очима читача проходить як жива підрадянська побутова дійсність, багато подробиць із воєнного життя, невідомих досі в українській белетристиці на еміграції, дають нам детальну картину воєнних дій та психічного наставлення підрадянських людей до червоних володарів.

З мистецького боку нова книжка Лободи цілком на висоті. Автор уміло компонує поодинокі її частини, даючи заокруглену, продуману й пережиту, цілість у жанрі рамового повістевого нарису. Твір читається цікаво і сприймається легко. Перспектива часу, місця й постатей збережена до подробиць, реалізм переплетений із (обов'язковою в романі) романтичністю з певною дозою сентименту, лірики. Можливо, що цим автор хотів відтяжити жорстокі вияви воєнного життя, можливо, що інакше не був би це роман — а звичайний щоденник вояка. Так чи сяк, авторові вдається полонити цікавість читача й вдоволити вимоги мистецької дійсности.

Мова й стиль твору вироблені. Тут і там можна знайти декілька новотворів („безкозирка" стор. 112, „командировочний" (112), „топовичислення" (48), „вуханка" (109), помилок небагато. Без наявних русизмів (напр., „засвербіли б п'яти в самого відважного" — стор. 91) чи полонізмів — (напр., „Чи чув світ щось подібного?") можна було б обійтися, бо в автора назагал свіжа й чиста українська мова.

Взагалі, новий випуск КПУК цінне й добре видання.

Яр. Рудницький

МИКОЛА БАЖАН — ГОЛОВА СРПУ

"У зв'язку з призначенням тов. О. Є. Корнійчука першим заступником голови Ради Міністрів Української РСР, президія Спілки радянських письменників України увільнила його від обовязків голови правління СРПУ. Головою правління Спілки радянських письменників України обраний тов. М. П. Бажан.

Під головуванням М. П. Бажана відбулося засідання президії Спілки радянських письменників України. Створена комісія по підготові до 125-річчя з дня народження Л. М. Толстого. Голова комісії — О. Гончар. Створені також комісії під головуванням О. Полторацького по відзначенню 125-річчя з дня народження М. Г. Чернишевського та під головуванням Ю. Смолича по відзначенню 100-річчя з дня народження В. Г. Короленка.

Президія заслухала і обговорила повідомлення директора Держлітвидаву УРСР О. І. Бандури про видавничий плян на 1954 рік. У пляні передбачена значна кількість видань з російської та української клясики, а також творів сучасних письменників України та інших братніх республік.

Під час обговорення були відзначені істотні хиби пляну, які полягають в надмірному перевантаженні йо-

го кількістю перекладних видань та слабкістю розділів української радянської літератури, критики й літературознавства.

Президія рекомендувала Держлітвидаву докорінно переглянути тематичний плян з тим, щоб протягом 1954-55 рр. видати вибрані твори провідних українських прозаїків, поетів, драматургів та роботи критиків. Бажано, щоб до вибраних творів письменників були написані вступні літературно-критичні статті, а тексти творів були переглянуті і відредаговані авторами. Президія також порадила видавництву значно розширити прозділ української клясичної літератури.

Президія заслухала звіт керівника Полтавського літературного об'днання О. Юренка і накреслила заходи до покращення роботи об'єднання." („Літ. Газета").

Як бачимо з створених комісій, праця СРПУ від зміни голови не змінилась — вона й далі служить Росії, а не нам.

ПОВІДОМЛЕННЯ

Діловий комітет по відзначенні 20-річчя голоду в Україні, що відбулось у Торонті 14 червня 1953 р., у формі всенародньої маніфестації, повідомляє українське громадянство про наступне:

1) В демострації взяло участь понад 10 тисяч осіб.

2) Комітет з приємністю відзначає надзвичайно активну участь всього українського громадянства в цій маніфестації, співпрацю всіх українських організацій м. Торонта з Комітетом, що уможливило не тільки масову участь українців у цій протиросійській демонстрації, а й допомогло зробити її зразковою в ділянці організації походу і самого протиросійського віча.

3) Комітет також з приємністю відзначає, що на віче прибули численні групи українців з ближчих до Торонта міст, зокрема з Гамільтону та Ніягара Фалс, що ще збільшило число учасників походу й віча.

4) Комітет також тішиться можливістю ствердити активну й численну участь у поході й у вічі духовенства обох українських церков та з подякою відзначає, що духовенство обох церков спричинилося до успіху демонстрації своїми закликами до вірних узяти активну участь у ній.

5) Добровільні датки (збірки під церквами і збірка за відзнаками) виявилися в сумі $2,129.13.

Видатки комітету становили суму $433.84. Решта в сумі — $1,695.29, згідно ухвали наради громадських організацій м. Торонта (тих, які входять в КУК, і тих, які є ще поза ним), на якій створено діловий комітет, призначено на допомогу голодуючим залишенцям в Европі і розподілено так: ЦПУЕН — американська зона — $550.00; ЦПУЕН — англійська зона — $550.00; УЦДОА — Австрія — $595.20. (При чому з цієї останньої суми покривається видатки на пересилку всіх грошей).

Гроші переліченим організаціям вислані через банк Торонтонським відділом КУК-у.

6) Усе діловодство комітету й документи передається в канцелярію відділу КУК у Торонті.

7) Діловий комітет вважає свої обов'язки виконаними і з цього дня вважається ліквідованим.

Петро Волиняк, голова,
М. Сосновський, секретар.

Члени Комітету:

Д-р В. Муж, І. Вараниця, Т. Буйняк, П. Дрозд, А. Тершаковець, І. Вітошинська, інж. К. Мулькевич.

Торонто, 21 червня 1953.

ІНСТИТУТ ЗАОЧНОГО НАВЧАННЯ ПРИ УВУ

ІЗН при УВУ провадить навчання українознавчих дисциплін заочною методою. Це висока школа, яка дає змогу вивчати різні галузі наук про Україну.

Студенти, які вписуються до ІЗН, на ПЕРШОМУ РОЦІ вивчають українознавчу підбудову — Студіюм Українікум — і закінчують його іспитом усним і письмовим та одержують відповідні свідоцтва. Ці студії являють собою замкнений цикл.

Розпочато працю на ДРУГОМУ курсі ГУМАНІСТИЧНОГО ВІДДІЛУ. Студенти, які цікавляться літературою, історією, мовознавством, мають змогу продовжувати розпочаті раніше студії або їх починати.

ЗАПИС НА ВИЩІ РІЧНИКИ ІЗН ПРОВАДИТЬСЯ ДАЛІ.

Курси ІЗН дають змогу поповнити знання всім, хто:

а) провадить культурно-освітні гуртки чи референтури в різних наших установах,

б) провадить українознавчі курси,

в) займається вихованням молоді й має на меті дати їй українознавчі знання,

г) курси ці корисні для нашої молоді, яка вивчає в чужинецьких високих школах славістичні, правничі чи інші науки, але не має змоги дістати джерельних матеріялів з наук про Україну. Студіюючи в ІЗН чи тільки читаючи окремі курси, наша молодь може легко включити у свої заняття українознавчі науки.

Поза студентами, курси ІЗН можуть ПЕРЕДПЛАЧУВАТИ, як цілими циклами, так і з окремих дисциплін, особи, що з якихось причин (брак часу на студії тощо) не стають звичайними або надзвичайними студентами ІЗН.

Для наших культурно-освітніх працівників, які перебувають в місцевостях, де немає відповідних бібліотек, КУРСИ ІЗН ОСОБЛИВО КОРИСНІ.

ІЗН має такі курси:

Сучасна українська літературна мова — проф. д-р Ю. Шерех

Географія України — проф. д-р В. Кубійович

Історія України — І. Холмський

Українська література — проф. д-р В. Петров — проф. д-р Д. Чижевський — проф. М. Глобенко

Вступ до науки про право й державу — проф. Л. Окіншевич

Вступ до економічних наук — проф. М. Васильїв

Історія української культури — проф. д-р І. Мірчук

Основи соціології — доц. д-р В. Янів

Пропедевтика філософії — проф. д-р О. Кульчицький

Українська література давньої доби — проф. д-р Д. Чижевський

Теорія літератури — проф. д-р В. Державин

Українська діялектологія — доц. д-р О. Горбач.

Всі оплати можна сплачувати ратами. По інформації просимо звертатися на адресу:

Institut d'enseignement par correspondance
27, rue des Bauves, Sarcelles (S. et O.) France.

ЧИТАНКА ДЛЯ ДРУГОЇ КЛЯСИ — „БАРВІНОК".

Повідомляємо всіх тих, що замовили вже читанку для 2-ї кляси, що вихід її з друку у зв'язку з відпустками робітників друкарні трохи затримався, але вона вже видрукувана і зшивається. Появиться в продажу в середині серпня. Отже, просимо не турбуватись — всі, хто замовив, одержать її в перші дні по виході з друку, себто не пізніш 15—20 серпня.

У Канаді втішаємося свободою релігії

Кожний канадієць може визнавати таку релігію, яку хоче: до цього не втручається ані держава, ані інші співгромадяни,

Свобода релігії є одним з найважливіших прав, якими користуємося у Канаді. Ми повинні бути щиро вдячні за цей безцінний привілей.

O'KEEFE'S BREWING COMPANY LIMITED

НА ПРЕСОВИЙ ФОНД ЖЕРТВУВАЛИ:

1. Гр. Кукса, Вінніпег 10.00
2. В. Лащук, Торонто 2.00
3. Ф. Осиченко, Вінніпег, Ман. 7.00
4. С. Фініковський, Вінніпег, Ман. 2.00
5. С. Снігур, Сант Томас, Онт. 1.00
6. Б. Мигаль, Торонто 1.00

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

1. С. Яворський, Сидней, Австралія 12
2. М. Гнатів, Вінніпег, Ман. 2
3. Євгенія Розгін, Детройт, США 2
4. Марія Юркевич, Філаделфія, США 2
5. О. Мельниченко, Чельсія, Мас., США 2
6. Проф. Б. Пюрко, Детройт, США 4
7. С. Криволап, Аделаіда, Австралія 1
8. Д. Грушецький, Мінеаполіс, США 1
9. М. Дербуш, Мінеаполіс, США 1

Як бачите, є ще люди, які за свій журнал не забувають. Дякуємо їм всім і питаємо Вас: чи Ви порадили таки кому передплатити „Нові Дні"? Цим зробите два добрих діла: і журнал поширите і одного українця культурнішим зробите! Підіть же за прикладом осіб, перелічених у цьому спискові!

Редакція.

МАЄМО В ПРОДАЖУ:

1. „Барвінок", читанка для 2-ї кляси 1.00
2. „Лани", читанка для 4-ї кляси 1.00
3. „Дніпро", читанка для 5-ї кляси 1.25

Замовлення в адміністрації „Нових Днів".

Calvert's
CANADIAN NOTEBOOK

Стаття ч. 10 з серії

Це одна з серії статтей, написаних спеціяльно для новоканадійців.

СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО.

Хоч Канада не є вже більше вирішно хліборобською країною, як 20 літ тому, все таки хліборобство й далі залишається основною ділянкою канадійського господарства. Сільське господарство затруднює одну четверту працюючого населення Канади, а посередньо дає працю для дальших багатьох тисяч. Сільсько-господарські продукти, часто потребують переробок у ковбасняхх, консервових фабриках, молочарнях, сироварнях, млинах і т. д. Кінцеві продукти мусять бути сортовані, паковані та тран спортовані на ринки. Сільське господарство — це найпоширеніша галузь промисловости країни. Його продукти приходять з 733,000 фарм, розмір яких вагається від кількох акрів городника, до великих пшеничних господарств на заході, розміром (загально) понад 400 акрів.

У Канаді можна розрізнити чотири с.-г-чі райони. У долинах і на прибережних рівнинах Британської Колюмбії, основною галуззю с.-г.-ва є молочарство, птахівництво, садівництво, городництво та насінництво.

У степових провінціях головним продуктом є збіжжя і додатково, в східній степовій частині, важливе місце займає молочарство.

У провінціях Онтаріо і Квебек управляють ріллю та виробляють молочарські продукти; бараболя та городина належать тут до головних продуктів. Ніягарський півострів приділяє свою увагу садівництву та городництву, а райони над озером Ірі вирощують тютюн, цукрові буряки, городні, зернові рослини та інші культури, призначені для консервових фабрик. Урожаї у Квебеку мало різняться від урожаїв в Онтаріо. Там поважну до даткову ролю в прибутках фармера відіграють кленовий сироп та цукор.

Морські провінції плекають молочну худобу, мішане рільництво та садівництво. Усе це складається на головні джерела прибутків з фарми.

Видавець журналу радо приймé й перешле Ваші завваги й побажання відносно дальших статтей до Дому Кальверта.

Наступного місяця — гірництво.

Calvert DISTILLERS LTD.
AMHERSTBURG, ONTARIO

ТРЕТІЙ ТОМ „КОБЗАРЯ" ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Видавництво „Тризуб" уже викінчило друк **третього тому „Кобзаря"** Т. Шевченка. Саме тепер цей том у переплетні оформлюється і найдалі через два тижні Видавництво почне розсилати його.

Цей том більший по кількості сторінок від II тому; обіймає 576 стор. друку. Містить у собі 115 творів Шевченка, дві статті синтетичних: 1) Життя і творчість Т. Шевченка на засланні і 2) „Вина й кара Т. Шевченка", 60 статтей більших і менших, що обіймають майже всі твори поета і 115 пояснень до кожного твору.

Зверхня оправа така сама, як і попередніх двох томів. Містить 12 ілюстрацій з малярських творів Т. Шевченка (10) і два власноручні його автографи. Одна знимка в кольорах оригіналу.

Третій том обіймає добу неволі Шевченка — заслання його в солдати, де він карався 10 років за революційний виступ його у творах проти Москви за волю України.

Найвизначніші статті цього тому: 1. „Вина й кара Т. Шевченка"; 2. „Захалявна книжечка"; 3. „В казематі"; 4. „Мені однаково"; 5. „Весіннє сонечко ховалось"; 6. „Не спалося, — а ніч як море"; 7. „Невольнича поезія"; 8. „Княжна"; 9. „Сон" („Гори мої високії"); 10. „Іржавець"; „Чернець"; 11. „Хусти на"; 12. „А. О. Козачковському"; 13. „У Бога за дверми лежала сокира"; 14. „Царі"; 15. „Титарівна"; 16. „У тієї Катерини"...; 17. „У неділеньку святую"; 18. „Чума"; 19. „Лірика з Кос-Аралу на народні мотиви"; 20. „Особиста лірика поета на Кос-Аралі"; 21. „Лірика за 1850 рік" і інші.

Це перше видання „Кобзаря", що так повно охоплює цю найтрагічнішу добу життя і творчости Т. Шевченка. Блискучі доби творчости Шевченка, що охоплюють попередні два томи, притягали більшу увагу біографів і критиків Шевченка, тому вони були краще освітлені. Тому на цю добу в цім томі звернена особлива увага проф. Л. Білецького, що і спричинилось до того, що він має більше творів (115), розширився й на більше число статтей, а тим самим і на більшу кількість сторінок.

Видавництво „Тризуб" закликає українське громадянство глибше за цікавитись цим виданням „Кобзаря" Шевченка, бо воно розкриє не одну сторінку з життя і творчости нашого поета-генія, що до нього ширше була мало знана, а то й зов сім невідома.

Видавництво „Тризуб".

НОВІ РОСІЙСЬКІ ВИДАННЯ ТВОРІВ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Держлітвидав (Москва) випускає цього року нові видання української клясики, а також творів українських радянських письменників, що набули широкої популярности далеко за межами республіки. Деякі книги будуть вперше видані російською мовою, а ряд творів, що вже виходили, будуть видані в нових перекладах.

Досі творчість Ольги Кобилянської була представлена в російських перекладах її романом „Земля" і окремими оповіданнями, що виходили в різних виданнях. Цього року Держлітвидав випустить в світ великий однотомник, до якого ввійдуть роман „Земля", повість „В воскресенье утром" та оповідання.

Новий однотомник вибраних творів Михайла Коцюбинського впорядкований за виданням, випущеним Держлітвидавом у 1951 р.

В 1953 р. вийде однотомник Панаса Мирного.

Вперше на російську мову перекладені і будуть цього року видані повість Анатолія Свидницького „Люборацкие" і книга оповідань Архипа Тесленка.

Цього ж року Держлітвидав випустить роман Семена Скляренка „Карпаты" і перевидасть роман Натана Рибака „Переяславская Рада".

Розпочато ряд видань, присвячених клясичній і сучасній українській поезії.

В масовій серії, тиражем по 75 тисяч прим., вийдуть збірки — „Лирика и поэмы" Тараса Шевченка та „Стихотворения" Лесі Українки.

Вийшов цикл віршів Миколи Бажана „У Спасской башни". В збірці „Избранных стихов" Платона Воронька буде найповніше ніж досі представлена творчість поета.

Тиражем по 150 тис. прим. будуть видані історична повість Івана Франка „Захар Беркут" та збірка оповідань Василя Стефаника.

З творів Степана Васильченка в цій же серії вийдуть окремою збіркою „Мужицкая арифметика" та інші оповідання.

(„Літ. Газета")

КОМПОЗИТОР В. БАРНИЧ У ТОРОНТІ

В кінці минулого місяця до Торонта завітав з США відомий оперетковий режисер В. Барнич — автор відомих оперет „Дівча з Маслосоюзу", „Гуцулка Ксеня", „Шарика" та інших.

„Гуцулку Ксеню" автор тепер переробляє цілком і вона в цьому сезоні буде виставлена на сцені УНО (Торонто). Ставить її режисер Тагаїв, диригент — проф. Голинська

З нагоди приїзду композитора Барнича в Торонті, в готелі „Шемуа" відбулася товариська зустріч композитора з робітниками театру та представниками преси. На цьому вечорі В. Барнич поділився з присутніми своїми плянами, щодо переробки „Гуцулки Ксені" та праці над новими оперетами, яких він має в пляні, на ближчий час, дві

ГОЛОСУЙ, ЯК ХОЧЕШ, АЛЕ ГОЛОСУЙ!

Вам, як новоканадійцям, дуже важливо знати Ваші права голосуючого у федеральних виборах 10 серпня.

Право голосу мають лише канадійські громадяни віком від 21 року.

Якщо Ви натуралізований громадянин, то Ви маєте право голосу. Щоб уникнути якогось непорузуміння або проволоки, ідучи голосувати, візьміть з собою документи про громадянство. Це не обов'язково, але у випадку сумніву буде доказом Вашого права на голосування. Хто не є канадійським громадянином, не має права голосу.

Пам'ятайте, що в Канаді ми обираємо своїх представників. Голос бідного важить стільки, як і голос багатого. Голосування таємне і ніхто не знає, як Ви голосуєте.

Воля голосування є неоціненим привілеєм нашого канадійського способу життя.

Це — один з багатьох чинників, що робить Канаду чудовою країною, у якій Вам радісно жити.

O'Keefe's

O'KEEFE'S BREWING COMPANY LIMITED

НАЙКРАЩІ РЕЧІ І ПО НАЙНИЖЧИХ ЦІНАХ КУПИТЕ В УКРАЇНСЬКІЙ КРАМНИЦІ

G. Luk's Electrical Appliance Company

Маємо великий вибір електричних й газових кухонь (Мофет стов), холодильників, пральних машин, машин до чищення підлог та килимів, радіоапаратів, диванів (честерфілди), п'яно-акордіони та інше.

ГАРАНТУЄМО: НИЗЬКІ ЦІНИ, ВИГІДНІ СПЛАТИ, ГАРНУ ОБСЛУГУ ТА ДОБРУ ЯКІСТЬ КУПЛЕНИХ У НАС РЕЧЕЙ.

797-799 DUNDAS ST. W. TORONTO, ONT.
— Телефон: WA 9228

КУПУЙТЕ! ПРОДАВАЙТЕ!

Доми, підприємства і всякі інші нерухомості за посередництвом найбільшого в Онтаріо українського бюра посередництва

R. TESLIA — Real Estate

Бюра в Торонті:

1. 863 Bloor Str. W.
   Tel. KE. 9459
2. 575 Queen Str. W.
   Tel. WA. 2646

Бюро в Гамільтоні:

1294 King Str. East,
(Ріг Майн)
Tel. 93559

Проводимо асекурацію від вогню, асекурацію авт тощо.

Обслуга чесна, скора, фахова!

НАЙКРАЩА НАГОДА В ТОРОНТІ ЗРОБИТИ ЗАКУП ВАРТІСНИХ ФУТЕР.

Не тримаємо футер на другий сезон... Ось ціни на цій випродажі. Користайте з цих знижок!

	WERE	NOW
FUR JACKETS	$ 99.00	$ 49.00
Russian SQUIRREL CAPES	175.00	79.00
ELECTRIC SEAL (Dyed Rabbit)	189.00	95.00
GREY PERSIAN LAMB (Sides)	249.00	125.00
BROWN PERSIAN LAMB (Paws)	299.00	149.00
MOUTON (Processed Lamb)	269.00	135.00
RACCOON (Blended)	349.00	175.00
MUSKRAT (Blended)	395.00	195.00
PERSIAN LAMB (Dyed Black)	450.00	225.00

- Два роки гарантії.
- Позамісцеві, відвідайте нас перед закупом.
- Відчинено щодня до 9 вечора.
- 4 можливості купна: готівка, бюджет, відложення, кредит.

Reliable Fur Co.
MANUFACTURING FURRIERS
568 Queen W. WA. 2341
(at Bathurst)

ГАРНІ Й ДОБРІ РЕЧІ ПО НАЙМЕНШИХ ЦІНАХ КУПИТЕ В УКРАЇНСЬКІЙ КРАМНИЦІ

Royce Radio Furniture & Co.

ВЛАСНИК: ЛЕВ ДОПТА

Маємо великий вибір меблів, радіоприймачів, електричних та газових кухонь, холодильників, пральних машин та інших господарських речей.

МИ ВАМ ПРОПОНУЄМО: ЯКІСНІ РЕЧІ, НИЗЬКІ ЦІНИ, ВИГІДНІ СПЛАТИ, ЧЕМНУ ОБСЛУГУ.

Наша адреса: 1529 Dupont St. Toronto, Ont. Телефон: LL 0175